

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

Юридически факултет

катедра „наказателноправни науки“

Иван Захариев Сълов

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА
НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНОТО
ДОКАЗАТЕЛСТВЕНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА
БЪЛГАРИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на научната степен

„доктор на науките“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни
науки. Професионално направление: 3.6 Право, Наказателен
процес

Пловдив – 2017

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на изследването

След 1989 г. наказателнопроцесуалното ни законодателство се развива в едно поле на повече или по-малко изразена неопределеност. Налице е едно демонстративно загърбване на достиженията на наказателнопроцесуалната ни наука и практика, стигащо понякога до сатанизирание, и нямащо нищо общо със здравия разум. Тръгна се по пътя на механичните рецепции от чужди законодателства, водещи естествено до еkleктизиране на НПК, а оттам и до противоречиви регионални практики. Като в основата стои разбира се еkleктичната „теория“, известна като „нова философия“ на наказателния процес.

Неопределеността и еkleктичността съответно доведоха до все по-ясно очертаващи се негативни тенденции, особено в областта на наказателнопроцесуалното доказателствено право – „сърцето“ на наказателния процес. Тези тенденции не само че нямат нищо общо с прокламирания от ЕКЗПЧОС „справедлив процес“, но ни отдалечават от него.

Най-лошата тенденция, която за съжаление вече е и нормативна и практическа реалност, е подмяната на гарантиращите институти на наказателнопроцесуалното доказателствено право с тайните способности на ОИД. Кое то от една страна поражда теоретична бъркотия, но което е много по-лошо, излага на опасност правата и законните интереси на гражданите. Практиката през последните няколко години го доказва. Смятам, че в това отношение е необходимо едно отрезвяване. В крайна сметка, това е и целта на дисертационния ми труд, това определя и актуалността на изследването.

Предмет и задачи на изследването

Предмет на изследването е на първо място негативното влияние на „laissez-faire“ идеологията върху правната ни система и в частност върху наказателното производство, водещо до подмяната на научната категория „обективна истина“ с безсъдържателния термин „истина“, с всички произтичащи от това негативни последици, което е предпоставка за правен произвол и за накърняване на правата и законните интереси на гражданите. Предмет на изследването са някои основополагащи понятия на наказателнопроцесуалното доказателствено право, както и теоретичните

виждания на конкретни автори процесуалисти, повлияни пряко или косвено от посочената идеология.

В съответствие с целта и предмета на изследването са и поставените задачи, а именно опровергаването на посочените по-горе теоретични виждания с конкретни научни аргументи.

Методи на изследването

На първо място, използван е активно интердисциплинарния метод, като той не се свежда само до използването на знания от други правни клонове, а до използване на знания от различни научни области – икономика, история, психология, епистемология и т.н. Този метод е особено продуктивен за достигане до същността на нещата, защото правото, респективно наказателният процес, не съществуват във вакуум, те са продукт на съответните икономически, обществени, исторически, народопсихологически и т.н. условия, и съответно търпят техните влияния в една или друга посока.

Използвани са и основни положения на епистемологията (методологията), за да бъде обоснован научният статут на дадени теоретични виждания, или за да бъдат опровергани.

Използван е и т.нар. инструментален (прагматичен) подход.

Наред с това са използвани нормативният и сравнителноправният метод, както и класическите методи на формалнологичния анализ.

Структура на дисертационния труд

Трудът е в обем от 186 стр. и е структуриран в увод (уводни бележки), четири глави със съответните параграфи, заключение и библиография.

Научна новост и приноси

За пръв път в наказателнопроцесуалната ни литература са изследвани преките и косвените влияния на „laissez-faire“ идеологията (пазарен фундаментализъм, неолиберализъм) върху наказателнопроцесуалната ни

система след 1989 г., както и инфилтрирането в нея на институти на следствения (инквизиционния) процес – формалната теория на доказателствата и др.

За пръв път обстойно е анализирана подмяната на институтите на наказателнопроцесуалното доказателствено право с тайните способности и методи на ОИД, като детайлно са анализирани техните органични недостатъци с оглед провеждането на една последователна доказателствена дейност, насочена към защитата на правата и законните интереси на гражданите.

Анализирани са основополагащите понятия на наказателнопроцесуалното доказателствено право на основата на функционалната концепция за информацията, като за пръв път в процесуалната ни литература теоретично съм обосновал разликата между понятията „факт“ и „фактически данни“, което е от основно значение за дефиниране на понятието „доказателства“ в наказателното производство.

Аргументирано е защитено виждането, че понятията „юридическа сила“, „доказателствена сила“, „процесуална стойност“ са равнозначни, като е дадено определение за същността им. Аргументирано е доказано, че те не могат да се „парцелират“ – на „пълна“ и „непълна“ доказателствена сила, което директно води до формалната теория на доказателствата, до т.нар. „инквизиционна аритметика“.

Аргументирано е защитено виждането, че не бива българското наказателнопроцесуално доказателствено право със своите специфики да се интерпретира като пречка за европейското правно сътрудничество. Всяка европейска наказателнопроцесуална система, както и нашата, е израз на законодателен суверенитет. Меродавен е принципът на реципрочността.

Защитена е тезата за недопустимостта осъдителни присъди да се постановяват само върху „съвкупността“ от показанията на анонимни (тайни) свидетели и доказателства (данни), събрани чрез използването на СРС. В това отношение е направено предложение „de lege ferenda“ за възстановяване на старата редакция на чл. 177, ал.1 НПК, както и за нова ал.3 на чл. 116 НПК, като гаранция срещу произволни тълкувания в ущърб на справедливия процес.

Защитена е тезата, че въпреки формално-логическите противоречия, до които води въвеждането на понятието „доказателствени средства“, не бива да се отказваме от него, защото то по същество дава необходимите гаранции както за разкриване на обективната истина, така и за защитата на правата и законните интереси на гражданите – за справедлив наказателен процес.

КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА ПЪРВА

„LAISSEZ-FAIRE“ ИДЕОЛОГИЯТА КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ И КОРУПЦИЯТА. ОТРАЖЕНИЕТО Й ВЪРХУ ПРАВОТО И НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНАТА НИ СИСТЕМА

А в таз наука всепотребна първо начало,

първо правило това е: „За да господаруваш – развращавай!“

Без повреждане в нравите не можем да създадем трайна управа: туй е единственото заключение на общата история човешка.

Стоян Михайловски¹

Днес рядко се сещаме за маестрото. Но учението му е живо и продължава да лежи в основите на стратегията, чрез която няколко духовни джуджета са управлявали и продължават да управляват цялото човечество.

---

¹ Стоян Михайловски, Книга за българския народ, Издателство „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“, София, 2002 г., с. 193. Това е първият съвет, който дава везира Абдулрахман паша на племенника си Галиб ефенди, за това „... как се пасе човешко стадо, ...“

За тях съществува едно-единствено послание, което съдържа в себе си цялата мъдрост на света: Целта оправдава подлостта.

Стенли Бинг²

§1 ОСНОВНИ ПОСТУЛАТИ НА „LAISSEZ-FAIRE“ ИДЕОЛОГИЯТА

В предишен труд³ цитирах като мото следната мисъл на Ралф Дарендорф: „Векът, който е вече към своя край, оставя склонните към размишления объркани, изчерпани и все пак с искрица надежда.“⁴ Изказал съм метафорично и своя мисъл за жизнеспособността на следственото (инквизиционното) мислене: „Но някъде дълбоко въгленчето на следственото мислене тлее... Пъклената жаравна на инквизицията тлее под пепелта на вековете, и един ден ветровете на времето може да я раздухат и зловещите пламъци отново да лумнат.“⁵ Съпоставяйки двете мисли към днешния ни ден, не мога да стигна до оптимистичен извод – искрицата на надеждата като че ли все повече избледнява, а въгленчето се разгаря и се обвива със зловещи пламъчета. Казвам го метафорично разбира се, но в следващото изложение ще се аргументирам съвършено конкретно, имайки предвид най-вече изменения и допълнения на НПК в периода от месец юли 2009г. до месец февруари 2013 г. Те са изключително показателни и са една автентична илюстрация на посочения начин на мислене.

На т.нар. „нова философия“ на наказателния процес посветих цитираното самостоятелно изследване, публикувано през 2002 г., в което направих и прогнози за развитието на наказателнопроцесуалната ни система, които за съжаление напълно се оправдаха и потвърдиха огромния ѝ деструктивен потенциал. Самата „философия“ може би е позабравена, но токсичните ѝ продукти се проявиха с пълна сила.

Следвайки интердисциплинарния метод на изследване, в посочената книга анализирах в необходимия обем наказателнопроцесуалната тематика

---

² Стенли Бинг, Как би постъпил Макиавели? Целта оправдава подлостта, Издателство „Класика и Стил“ ООД, София, 2008 г., с. 20.

³ И.Сълов, цит. съч.

⁴ Пак там, с. 14.

⁵ Пак там, с. 64.

в контекста на икономическите, социалните и политическите отношения в света, в Европа и в Република България, защото между тях има преки връзки и зависимости, а и самата „нова философия“ е процесуален дериват на тези отношения. Оказа се, че интеграционните процеси в Европа съвсем не са толкова еднозначни и необратими, колкото ни ги представяха и ни се струваха. „Защото тези процеси имат своите противоречия и сложности. Наред с центростремителните сили се натрупват и деструктивни потенциали.“⁶

На дневен ред е една неопределеност на парадигмата⁷, една борба между „laissez-faire“ идеологията, позната още като неолиберализъм или пазарен фундаментализъм и държавно регулираната пазарна икономика /социална пазарна икономика/, което има своите преки или косвени рефлексии върху правото и върху наказателното производство в частност.

В навечерието на деветдесетте години на миналия век това противоречие не беше експлицирано, очертаваше ни се едно светло пазарно бъдеще, съпроводено разбира се и с най-стриктно спозване на правата на човека. А за капитализма общо взето съдехме по наистина хубавите стоки и аромати в магазините на „Кореком“.⁸

Но критерият дали всичко това е постигнато, дали е реалност, в крайна сметка е социалната практика. А тя сочи нещо доста различно като конкретни резултати. От началото на деветдесетте години на миналия век до настоящия момент е налице достатъчен времеви отрязък, за да могат да се правят обосновани изводи.

Реалността е организираната престъпност и корупцията. И е илюзия, че те ще се преодолеят само със средствата на наказателната репресия. Защото те имат своите корени в „laissez-faire“ идеологията (неолиберализъм, пазарен фундаментализъм). Неща повече, тази идеология оказва пряко влияние върху законодателя /върху съответното парламентарно мнозинство което я споделя/, и законовите средства за

---

⁶ Пак там, с. 12.

⁷ Какво разбирам под понятието парадигма съм посочил в цитираното по-горе съчинение, и се придържам към него, с. 14.

⁸ Липсата на качествени стоки за бита беше една от причините за разпада на социалистическата икономическа система. Сигурно не най-важната, но не и маловажна, защото тя създаваше нагласи в полза на капитализма, а човешката природа е ирационална. Тези нагласи се оказаха изключително благоприятна почва за неолибералните внушения и светли химерни обещания. По въпроса може да се види книгата на Роджър Кийрън и Томас Кени „Предаденият социализъм. Разрушаването на съветската система. Вътрешни обществено-икономически фактори.“ с. 128-133, ИК „Нов свят“, 2007 г.

борба срещу организираната престъпност и корупцията, както би следвало да се очаква, се превръщат в определена степен в средства които ги благоприятстват. По този повод сполучливо е казано, че Ф.Хайек е получил Нобеловата награда, защото е успял да докаже благотворното влияние на корупцията върху икономиката.

А сега по-конкретно, за да не остане читателят с впечатлението, че си служи с декларации.

Особено показателни са възгледите на неолибералите Милтън Фридман и Вацлав Клаус, които за разлика от Фридрих Хайек са по-конкретни и актуални. А най-конкретни са политиците неолиберали, като Маргарет Тачър например, при които всякакви теоретични и псевдотеоретични камуфлажи са свалени, но на тях ще се спра по нататък.

Може би един от най-конкретните изразители на „laissez-faire“ идеологията е М.Фридман. Казвам най-конкретен, защото той е съзателят на т.нар. „Чикагска школа“, която има конкретен, детайлно разработен модел за налагане на пазарния фундаментализъм – „шоковата терапия“. „Първо, правителствата трябва да премахнат всички правила и регулации, спъващи натрупването на печалба. Второ, трябва да продадат всички активи, които притежават и които корпорациите могат да управляват с цел печалба.Трето, трябва драстично да орежат финансирането на социалните програми. В тази формула от три части за дерегулация, приватизация и орязване на бюджета Фридман включва много подробности.“⁹ И кои са най-благоприятните условия за реализирането на тази формула: „Изводът е, че ако икономическият модел на Фридман може да бъде частично реализиран в условията на демокрация, то неговата истинска същност може да се осъществи само при авторитарен режим.“¹⁰ Бих добавил, или поне в напъните към такъв режим. Разпространители и реализатори на посочения модел са т.нар. „чикагски момчета“. Предполагам, че всичко това ще прозвучи изключително познато на „склонните към размишления“ читатели.

---

⁹ Вж. Нейоми Клайн, Шоковата доктрина. Възходът на капитализма на бедствията, София, Издателство „Изток-Запад“, 2011г., с. 77-78. Не цитирам оригиналните произведения на М.Фридман, защото Н.Клайн е изключително фактологична, както по отношение на автори, така и по отношение на практики. Всеки който се интересува от проблематиката може да ползва цитираната книга.

¹⁰ Пак там, с. 19.

Същите тези читатели навярно са забелязали, че постепенно се доближавам до прякото влияние на „laissez-faire“ идеологията върху организацията и съдържанието на правните системи, върху правосъзнанието, правоприлагането и правораздаването.

Свършено ясен в това доближаване е Вацлав Клаус: „Възгледите на хората се различават и винаги ще се различават. Дори само заради това, че някои хора по различни причини са успели, имат пълноценен личен живот, интересна работа или професия, носещи им съответното удовлетворение, възнаграждение и обществен престиж. Те в повечето случаи ще твърдят, че живеем в най-добрия от възможните светове. Други пък са били по-пасивни или по-лениви, страхували са се да рискуват, предпочели са да поизчакат, или просто не са имали обикновено късче от толкова нужния им късмет. Днес те не крият разочарованието си.“¹¹ Ето това са типичните „laissez-faire“ мантри – на Ф.Хайек, на М.Фридман, на М.Тачър, на Р.Рейгън, на „финансовите магьосници“, на „безсрамието и алчността“, на „моралния дефицит“, на „етично увредените“ и на много други.¹² Едно непочтено противопоставяне на едни прекрасни, умни, предприемчиви и щастливи хора и неуспели завистници, които сами са си виновни. В това изказване внимателният читател трябва да обърне внимание поне на два изрази. Първият е: „... някои хора по различни причини са успели, ...“ Какви са тези „различни причини“?! Нека се огледаме около нас – някои от тези „различни причини“ според НК са престъпления, други, макар и формално несъставомерни, са израз на най-долнопробно мошеничество, на патологична алчност.

Ето я и първата пряка връзка между „laissez-faire“ идеологията, изкривеното правосъзнание и „боледуващото право“.¹³ След като „различните причини“ не се диференцират, изводът е, че е допустимо да „успееш“ и чрез престъпление, чрез мошеничество – важен е успехът.

---

¹¹ Вацлав Клаус, Къде започва утре, София, издателство „Изток-Запад“, 2012 г., с. 12-13.

Евроскептицизмът на В.Клаус има за основа именно „laissez-faire“ идеологията.

¹² Изразите в кавички са на Джоузеф Стиглиц, Свободно падане, Издателска къща „Инфо ДАР“ЕООД, София, 2010 г., с. 228, 231, 380, 382. Тезите за пагубното влияние върху живота на хората на „laissez-faire“ идеологията и производните ѝ съм възприел както от собствени наблюдения, така и от изключително задълбочените, обосновани и аргументирани анализи на икономисти и учени от класата на Д.Стиглиц, Джон Кенет Гълбрайт, Насим Никълъс Талеб, Жак Атали, Андре Конт-Спонвил, Даниел Бел и мн. други, вкл. и от позицията на Католическата църква в лицето на Йоан Павел II, на които съм се позовал в цитираната си книга.

¹³ Изразът „боледуващо право“ е на Живко Сталев, Нормативната сила на фактическото, Издателство „Феня“, 2007 г., с. 31 и на много други места в труда.

Това според понятийния апарат на криминологията е детерминанта – и на корупцията, и на организираната престъпност.¹⁴

Другият израз, органично свързан с първия, е: „... или просто не са имали обикновено късче от толкова нужния им късмет.“ Късметът е постоянно срещащ се елемент в „laissez-faire“ мантрите. Сериозните икономисти използват друг термин – „хазартна икономика“. И това е детерминанта на корупция и организирана престъпност – когато чистият късмет го няма, той се подпомага.¹⁵

И сега се приближаваме още повече до същността на нещата: „Ключова е приватизацията. Трябва непрестанно да подчертаваме коренната разлика между онова, което наричаме „приватизация на прехода“ и „класическата приватизация“. Въпреки това търпим политическа критика, но и критика от специалисти, че с приватизацията не сме създали „оптимална структура на правото на собственост.“ Задачата на приватизацията на прехода обаче не беше тя да стане крайна точка на промените в отношенията на собственост, а само начало на тези промени. Задачата на правителството (и на специалните приватизационни институции) беше да се намерят първите частни собственици, а не крайните, окончателните частни собственици.“¹⁶ И откъде ще се намерят тези „първи частни собственици“?! Ето я цялата „философия“ на шоковата терапия, на криминалния преход. Тези „първи частни собственици“ не се намират, те се самонамират – чрез посочените по-горе „различни причини“ – корупция и организирана престъпност. Това е цената на насилственото налагане на идеологията на пазарния фундаментализъм, на самоцелната, на момента, приватизация. И какви са тези „крайни, окончателни частни собственици“?! Кандидатурите са много... Да не говорим, че такова понятие „окончателен частен собственик“, даже не е пазарно понятие.

Това са първоизточниците, първопричините на „боледуващото право“. И в тази връзка още един конкретен и много важен елемент на

---

¹⁴ Вж. по въпроса обстоятелственото и задълбочено изследване на Й.Айдаров, Криминология, Сиела, София, 2002 г., с. 151-164.

¹⁵ В контекста на късмета интересни и поучителни разсъждения прави Н.Н.Талеб. Той разглежда сляпата вяра в късмета като стимул за поемане на необосновани икономически рискове, обикновено водещи до фалит. „Всъщност икономическият растеж се дължи на такива рисковани действия. Но някой глупак би привел следния довод: ако човек се води от разсъждения като моите, не бихме имали такъв смайващ растеж в миналото. Това е точно като някой да играе руска рулетка и да го намира за забавно, защото е оцелял и е прибрал парите.“ Насим Никълъс Талеб, Черният лебед, Издателска къща „Инфо ДАР“ ЕООД-София, 2009 г., с. 178.

¹⁶ Вацлав Клаус, цит. съч. с. 144.

„laissez-faire“ идеологията, изключително благоприятен за самонамиращите се „първи частни собственици“. Както си спомняме, през деветдесетте години на миналия век апологетите на пазарния фундаментализъм разпространяваха и ни индоктринираха с виждането, че образованието, здравеопазването, правораздаването влизат в икономическите категории стоки и услуги. Такова виждане е разрушително за посочените сфери. На тази основа, ако един учен, лекар или юрист се изкуши да сподели посочената идеология, той ще започне по-скрито или по-явно да действа според принципите на търговията – купуваш евтино, продаваш скъпо и всички рискове за купувача.¹⁷

Но и Европа и светът вече отричат и се разделят с пагубната идеология на пазарния фундаментализъм, която съвсем закономерно причини и настоящата криза.¹⁸

---

¹⁷ Много показателно, дори бих казал типично, за идеологията на пазарния фундаментализъм е едно изказване на Красен Станчев, което е част от предговора му към българското издание на „Законът“ от Фредерик Бастиа, Издателска къща МаК, София, 2005 г., с. 15.: „Много интересен е задочният спор, който води с Бастиа руският религиозен философ Владимир Соловьев. Признавайки изящството на Бастиа като защитник на свободата, в гл. XVI на „Оправдание на доброто“, Соловьев почти дословно цитира „Законът“. Тезата му е, че човек е не само „стопанско“, но и морално, и религиозно същество. Предполагам, че Бастиа би отговорил: „Да, но любовта към ближния предполага доброволност.“ Много рисковано е да се предполага какво би казал даден автор, в случая Бастиа. Доколкото знам, нашенските пазарни фундаменталисти се експлицират и като ревностни почитатели и следовници на европейските християнски ценности. А любовта към ближния за истинския християнин не е въпрос на приемане или на неприемане, тя е постулат, нещо а ргіогі, тя е сърцето на християнството. И колко безапелационно Волтер е заклеймил фарисейте, като е казал: „Бог обича повече атеистите, които го критикуват, отколкото вярващите които го компрометират.“ Или си искрен християнин, или си атеист. И по-почтено за един пазарен фундаменталист е да не си служи с християнски категории като „любов към ближния“ а да каже ясно и честно: любовто си е любов, но търговията си е търговия.

По повод на факта, че икономиката не се свежда само до числа, проценти, кредити и лихви, а и до живи хора, и преди всичко до тях, с техните човешки нужди, цитирам едно много показателно виждане на Андре Конт-Спонвил: „Участвах в кръгла маса заедно с икономиста Жан-Пол Фитуси. Запомних от тази вечер една формула, която не бях срещал написана и която ми се стори много точна: „Научно е показано – сподели той – от съвсем сериозен американски икономист, че в ултралиберална страна, в която държавата въобще не се занимава с икономиката, ще има пълна заетост за ... останалите живи.“ Андре Конт-Спонвил, Морален ли е капитализмът?, ИК „Колибри“, 2011 г., с. 95. Полезно е да се види и мнението на автора за разликата във вижданията на М.Фридман и Ф.Бастиа от една страна, и Адам Смит от друга. Цит. съч. с. 95, под линия, не в полза на пазарния фундаментализъм.

¹⁸ Тази идеология и страданията, които причинява на хората, са показани чрез силата на художественото слово от двама изключителни автори – Джек Лондон и Станислав Лем, живели и творили в различни епохи, в различни жанрове, но стигнали до едни и същи изводи – чрез метафорите „Желязната пета“ и „Змея“. Вж. Джек Лондон, Желязната пета, Народна култура, София, 1961 г., Станислав Лем, Звездни дневници, ИК „Колибри“, София, 2009 г., Ползата от змея.

ГЛАВА ВТОРА

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ НА НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНОТО ДОКАЗАТЕЛСТВЕНО ПРАВО

§6 МЕТОДОЛОГИЧНИ ОСНОВИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Първият въпрос, по който трябва да сме наясно, е от какви методологични позиции ще изхождаме, когато изследваме въпросите на наказателнопроцесуалното доказателствено право. Метод, от гръц. Methodos – път към нещо, респ. проследяване, следване, това е най-общо казано, пътят на познанието. Методологията е учението (науката) за методите, и в този смисъл ще използвам и термина епистемология, като равнозначен – епистемология, от гръц. Epistemologie, знание за науката, учение за познанието.¹⁹ Или, според А.Бънков: „Методологията е учение за принципите на методите на познанието. Тези основни принципи са и принципи на логиката. Това е материалното единство на света, логическото мислене или знание като отражение на действителността, всеобщото изменение и развитие на предметите и явленията чрез противоречие и всеобщата връзка и взаимообусловеност на нещата в света.“²⁰

В изследването си изхождам от материалистическото разбиране за обективна реалност, съществуваща извън и независимо от съзнанието на човека, и адекватно познаваема от него. Много добре е казано от Стивън Хокинг: „Бих казал, че аз съм реалист, в смисъл че според мен има една вселена извън нас, която чака да бъде изследвана и разбрана. Аз гледам на представата на солипсистите, че всичко е създадено от нашето въображение, като на напрасно загубено време. Никой не действа на тази основа.“²¹ И по-нататък: „Но поне са схванали идеята, че живеем в една Вселена, подчиняваща се на рационални закономерности, които сме в състояние да открием и обясним.“²²

---

¹⁹ Виж по въпроса Хайнрих Шмит, Георги Шишков, Философски речник, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ София, 1997, Философски речник, Издателство на БКП, София, 1968, Съвременен тълковен речник на българския език, трето издание, GABEROFF, 1999-2000.

²⁰ А.Бънков, Логика, ИЗДАТЕЛСТВО НАУКА И ИЗКУСТВО, 1975, с.14.

²¹ Стивън Хокинг, Черни дупки и бебета вселени и други есета, Издателство „Наука и изкуство“, София, 1994, с. 50.

²² Пак там, с. 169.

Наказателният процес е човешка дейност, развиваща се в обективната (материалната) реалност, която има за предмет престъпно деяние, което е извършено в същата тази реалност и е оставило в нея своя материален или идеален отпечатък. То винаги е събитие от миналото по отношение на наказателното производство, но неговата логическа възстановка е напълно достижима по пътя на доказването (на мисловно-логическата дейност) - какъвто е методът например на историческата наука, на археологията, на палеонтологията и на други науки, чийто предмет са събития от миналото. В този смисъл обективната истина която постигаме в наказателния процес е логическа, а не непосредна очевидност. Всичко това е в основата на научната категория обективна истина, като не бива да се забравя, че в наказателния процес обективната истина има конкретен характер. „Предмет на обективната истина, която търсим в наказателния процес, са всякога конкретни факти и обстоятелства на обективната действителност (чл.82 НПК). В противовес на това предмет на обективната истина, която търсим в различните области на научните изследвания, в последна сметка са общи положения, общи правила и закономерности. В наказателния процес не се търсят и не се установяват общи правила и закономерности, а посредством тях се изследват и установяват конкретни дадености на обективната реалност. От друга страна, предметът на търсената в наказателния процес обективна истина е винаги точно определен и ограничен от материалния наказателен закон с оглед на практическата задача, която стои пред наказателния процес при дадени конкретни обществено-исторически условия.“²³

С оглед идеологически индоктринираните и научно неосведомени или некоректни отрицатели на обективната истина през деветдесетте години на миналия век у нас (които са съхранили вижданията си, но поне не ги експлицират толкова явно), показателно е отношението на К.Попър към фундаменталния въпрос за научната категория обективна истина: „Главната болест на философията на нашето време – това е интелектуалния и моралния релативизъм. При това последният, в краен случай макар и частично, се основава на първия. Казано накратко, под релативизъм или,

---

²³ С.Павлов, Наказателен процес на Народна Република България, ИЗДАТЕЛСТВО НАУКА И ИЗКУСТВО СОФИЯ, 1979, с. 161. По-нататък С.Павлов говори за историческата истина в качеството ѝ на научна истина, като подлага на аргументирана критика предлаганите сурогати на научната категория обективна истина – „субективна достоверност“, „емпирическа достоверност“, „по-малка или по-голяма степен на вероятност“ и др.т., имащи за основа идеалистическата методология за непознаваемост на обективната реалност, с. 165-167.

ако ви харесва, скептицизъм, аз имам предвид концепцията, съгласно която изборът между конкуриращи се теории е произволен. В основата на такава концепция стои убеждението в това, че обективна истина изобщо няма, а ако все пак има, то все едно няма теория, която би била истинна или, във всеки случай, макар и неистинна, но по-близо до истината, отколкото каквато и да била друга теория. Казано по друг начин, ако съществуват две или повече теории, то няма никакви способности и средства за отговор на въпроса, коя от тях е по-добра.²⁴ Позволявам си да добавя, че дълбоко в недрата и на интелектуалния, и на моралния релативизъм стои и „laissez-faire“ идеологията. Какво казва по-нататък К.Попър: „Какво е истина?“ – в този въпрос, произнасян с тон на убеден скептик, който предварително е убеден в несъществуването на отговор, се крие един от източниците на аргументите, привечдани в защита на релативизма. Обаче на въпроса на Понтий Пилат може да се отговори просто и убедително, макар че такъв отговор едва ли ще удовлетвори нашия скептик. Този отговор се състои в следното: твърдението, съждението, изказването или мнението е истинно, ако, и само ако, то съответства на фактите.²⁵

Интересно в този контекст е и мнението на В.Н.Садовский, изразено в неговата уводна статия към цитирания труд на К.Попър: „В „Логика на научното изследване“ Попър въобще не е използвал понятието „истина“. По това време той е споделял илюзията на неопозитивистите за това, че в логиката на науката – за достигане на по-голяма яснота и точност – може да се мине без каквито и да било семантични понятия от рода на понятията „значение“, „истина“ и т.н. Обаче след публикуването на трудовете на А.Тарски за истината той признава и започва настойчиво да повтаря, че в методологията на науката ни е необходимо понятието истина като съответствие на теорията на фактите.“²⁶

По същество, това е разбирането за обективната истина на Аристотел, изказано векове преди нашето съвремие: „Истинността на съждението се явява в съответствие с неговия предмет на познание, а признанието за неговата истинност е възможно, ако структурата и съдържанието на съждението съответства на това как стоят нещата.“²⁷

---

²⁴ К.Попър, Логика и рост научного знания, М., 1983, с.379.

²⁵ Пак там, с. 380.

²⁶ В.Н. Садовский, Логико-методологическая концепция Карла Поппера (Вступительная статья) към цитирания труд на К.Попър.

²⁷ Аристотел, Сочинения, том I, М., 1976, с. 250.

И за да приключа с възгледите на К.Попър по въпроса за обективната истина, ще цитирам неговото изказване адресирано до нас – „новите демокрации“: „Според мен тази критическа форма на рационализма и преди всичко вярата в авторитета на обективната истина е задължителна за едно свободно общество, основано на взаимното уважение. Ето защо е важно да не позволяваме интелектуални недоразумения от рода на релативизма и ирационализма, разбираеми последици от разочарованието от догматизма и авторитаризма, да влияят сериозно върху мислите ни.“²⁸

Всичко казано дотук за научната категория обективна истина, пренесено в полето на наказателния процес, е синтезирано в определението на С.Павлов: „Обективната истина, която търсим в наказателния процес и разкриването на която трябва да се осигури, следва да се определи като такава констатация на съда или на органите на предварителното производство, която се явява пълно и точно, проверено в практическата процесуална дейност отражение на съответните интересуващи процеса факти и обстоятелства.“²⁹

Всички опити да се подмени научната категория обективна истина с безсъдържателния термин истина, водят в крайна сметка и до познавателен, и до морален релативизъм – до несправедливост. Несъстоятелността на този термин в полето на справедливия наказателен процес, е особено ясно експлицирана в натоварените с неолиберална идеология разсъждения на С.Начева, на които вече се спрях.³⁰

Ще предложи един нов поглед върху същността на доказателствата в наказателния процес, нов разбира се за нашето наказателнопроцесуално доказателствено право, доминирано от разбирането на С.Павлов. Той въвежда понятието „доказателствени средства“, което не издържа на формалнологическата научната критика. Но пък това не означава, че трябва да се откажем от него, защото то е от полза за практиката на процесуалното доказване. Ще обоснова този извод с прагматични (инструментални) аргументи. Отдавна е известно, че вярна е

---

²⁸ К.Попър, Някои проблеми на новите демокрации, КАЛЪС И УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, София 1993, с. 84. Колко неуместна е идеологическата индоктринираност, е видно от кратките бележки на преводача от английски и съставител к.ф.н. Камен Лозев – „За сър Карл Попър“ в края на книгата: „Разбира се, критиката на марксизма затвори вратите за превод и издаване на трудовете на Попър в социалистическите страни.“ За сведение на К.Лозев книгата на К.Попър „Логика и рост...“ от която цитирам, е издадена на руски език от издателство „Прогрес“ през 1983 г.

²⁹ С.Павлов, цит.съч. с. 159.

³⁰ С.Начева, Конституция на Република България. Коментар, Издателска къща СИЕЛА, София, 1999, с. 312.

хелиоцентричната теория, а не геоцентричната. Но, доколкото ми е известно, за навигацията практически е по-удобно да изхожда от геоцентричната система. В този смисъл разбирам инструменталния подход. А на практика понятието за доказателствени средства съдържа максимални гаранции (акцентира върху тях) за достоверността на фактическите данни, и не е необходимо да се отказваме от него. Но на този въпрос ще се спра по-нататък в труда.

Тъй като настоящият труд има предимно теоретичен характер, ще посоча от какви епистемологични принципи съм изхождал и съм приложил.

Ако искаме по най-краткия и същевременно най-точен начин да отговорим на въпроса какво се прави в наказателния процес (до какво в крайна сметка се свежда той), то спокойно можем да отговорим: доказва се, до доказване. Доказването съставлява „сърцевината“ на наказателния процес.³¹

Централно място в процесуалното доказване заема понятието доказателства. „Понятието за доказателствата принадлежи към числото на основните, изходни понятия в теорията за доказателствата и в доказателственото право.“³²

Към момента в теорията за доказателствата са се оформили три концепции (теории) за същността на понятието доказателства. Имам пред вид руската и българската теория, защото континенталните и англосаксонските теории са под знака на опортюнитета в една или друга степен, което води до тавтологични определения, от рода на: „доказателство е онова, с което се доказва“.

Първата от тях отъждествява доказателствата с фактите от обективната реалност (събития, явления, действия от миналото, от които се е образувало изследваното престъпно деяние). Ще я нарека обективна теория на доказателствата.

Втората дава две паралелни (успоредни) определения на доказателствата: като факти от обективната реалност и като източник на сведения за тези факти. Ще я нарека дуалистична теория.

---

³¹ Вж. В.Д.Арсенъев, Вопросы общей теории судебных доказательств, М., 1964, с. 130.

³² Теория доказательств в советском уголовном процессе, М., 1973, с. 197.

Третата интерпретира доказателствата като единство от фактически данни и процесуален източник на тези данни. Ще я нарека информационна теория.³³

За да установим коя от трите теории най-добре съответства на действителното (обективното) положение на нещата, т.е. има по-добра обяснителна сила, трябва да прибегнем до помощта на някои основни епистемологични (методологични) изисквания към научните теории. При уговорката, разбира се, че съвършена теория – „теория на всичко“, няма.

Първото основно изискване, това е изискването за непротиворечивост. „Сред различните изисквания, които трябва да удовлетворява теоретичната (аксиоматичната) система, изискването за непротиворечивост играе особена роля. То следва да се разглежда като първо изискване, на което трябва да отговаря всяка теоретична система – както емпирична, така и неемпирична ...

Действително от противоречивата система можем да изведем всякакво заключение и следователно в нея не можем да отделим нито едно изказване нито в качеството на несъвместимо с нея, нито в качеството на следващо от нея, защото изводими са всички изказвания. Непротиворечивата система разделя множеството от всички възможни изказвания на два класа: тези, които ѝ противоречат, и тези, които са съвместими с нея. (Сред последните се намират следствия, които могат да бъдат изведени от нея). Това обяснява защо непротиворечивостта е най-важното изискване за системата – емпирична или неемпирична, ако тя въобще претендира за някакво използване.“³⁴

Вторият епистемологичен (методологичен) критерий за състоятелността (научността, респ. правилността) на една теория, е нейната фалшифицируемост. „Критерии за научния статус на теорията се явява нейната фалшифицируемост, опровержимост, или проверяемост.“³⁵

Тези две условия (непротиворечивостта и фалшифицируемостта) в значителна степен са аналогични.³⁶

---

³³ Вж. по въпроса пак там.

³⁴ К.Попър, Логика и рост научного знания, М., 1983, с. 122-123.

³⁵ Пак там, с.245.

³⁶ Вж. пак там, с. 123.

Като уточняване на първите две, ще имам предвид и следните епистемологични положения.

„Всяка „добра“ научна теория се явява някаква забрана: тя забранява появата на определени събития. Колкото повече теорията забранява, толкова тя е по-добра. Теория, неопровержима от никакво мислимо събитие, е ненаучна. Неопровержимостта не представлява достойнство на теорията (както често мислят), а нейн порок...

Всяка истинска проверка на теорията е опит да се фалшифицира, т.е. да се опровергае. Проверимост означава фалшифицируемост...

Някои истински проверяеми теории, след като е установена тяхната невярност, все пак се поддържат от техните привърженици, напр. с помощта на въвеждането на такива спомагателни допускания „ад хок“ или с помощта на такава „ад хок“ интерпретация на теорията, които я избавят от опровержение. Такава процедура винаги е възможна, но тя спасява теорията от опровержение само с цената на унищожението ѝ или в краен случай с намаляването на научния ѝ статус.“³⁷

От тези основни епистемологични (методологични) положения изхождам, когато подлагам на анализ и критика теорията на С.Павлов за същността на доказателствата в наказателния процес, и най-вече отъждествяването на понятията „факт“ и „фактически данни – данни за факт“. Като особено държа да се има предвид следното:

Става дума за теория в областта на правото, и по-конкретно в областта на наказателния процес, където в крайна сметка практическата ѝ реализация засяга правата и свободите на гражданите, и дори и да има формалнологични противоречия, някои нейни спомагателни допускания (като например въвеждането на понятието за доказателствени средства), акцентират върху повишените гаранции за правата и свободите на гражданите, и не бива да се отказваме от тях, макар и от епистемологична гледна точка подходът да е прагматичен (инструментален).

Теорията на С.Павлов безспорно е научна теория, защото подлежи на проверка и опровержение и забранява появата на определени събития. Категорично ненаучни са теориите, които дават определения на

---

³⁷ Пак там, с. 245.

доказателствата от рода на „доказателство е онова, с което се доказва“ или „доказателство е онова, което се сочи от страните с цел да повлияе решението на съда в една или друга посока“. Такива „теории“ не можеш да опровергаеш с нищо, те не съдържат и никакви забрани. Те отварят широки врати за навлизането на дискреции, за реликти на формалната теория за доказателствата, за ненаучни методи, за безконтролно вътрешно убеждение и т.н., с други думи – за съдебен произвол. А теорията на С.Павлов поставя множество ясни и категорични забрани: смесването на тайните способности на оперативно-издирвателната дейност с институтите на наказателнопроцесуалното доказателствено право; подмяната на научната категория обективна истина с безсъдържателния термин истина; забранява наличието на каквито и да било реликти на формалната теория за доказателствата; на следващо място не допуска безконтролност на вътрешното убеждение; не допуска проникването в наказателнопроцесуалното доказване на ненаучни методи³⁸, не допуска въвеждането сред участниците в наказателното производство на неясни и мъгляви фигури от рода на „криминалисти“ и „уличени лица“, както и на „квази субекти“, не допуска произволната подмяна на едно понятие с друго, не допуска тайни източници на доказателства и още много забрани, насочени към гарантиране на правата и свободите на гражданите и към осигуряване на справедлив процес.

До какво води нарушаването на тези забрани е видно от Решение № 10 на Конституционния съд от 28 септември 2010 г. на което ще се спра специално в по-нататъшното изложение, и което се съгласува с посочените по-горе ненаучни теории, които са плод на „laissez-faire“ идеологията, на опортюнитета в правото. На тази идеология и на прякото ѝ влияние върху правото и върху наказателнопроцесуалните системи в частност, вече се спрях.

---

³⁸ В това отношение присъствах на заседанието на правната комисия на Народното събрание, когато се обсъждаше проекта за нов НПК. Както е известно, експертиза се назначава когато са необходими специални знания от областта на науката, изкуството или техниката – чл. 144, ал. 1 НПК. И тогава народен представител, според мен свършено целенасочено, предложи думата „науката“ да се замени с „познанието“. Но според мен двата термина не са равнозначни – познание е доста по-широко понятие, докато научното познание (науката) е познание, което е проверимо чрез т.нар. проверяващ експеримент, който в условията на контрол може да се проведе по брой пъти, с един и същ резултат. В този смисъл научната прогноза е винаги конкретна и проверяема. Това е критерият, който различава астрологията от астрономията, магията от технологията и т.н. Терминът познание позволява свободни интерпретации, нямащи нищо общо с науката, свързани със субективни вярвания и усещания.

Научният статус на теорията на С.Павлов според авторката Е.Салкова, е предпоставка за стълкновения при осъществяването на международна правна помощ, и за себе си е права. За процесуалисти, разсъждаващи с кухите и конюнктурни понятия на опортюнитета, на посочените по-горе ненаучни теории, научнообоснованите теории се явяват пречка. На вижданията на посочената авторка подробно и специално ще се спра по-нататък.³⁹

ГЛАВА ТРЕТА

ТЕОРЕТИЧНИ ОПИТИ, ИЗРАЗ НА ТЕНДЕНЦИЯТА КЪМ РАЗРУШАВАНЕ НА ДЕМОКРАТИЧНАТА НИ НАКАЗАТЕЛНОПРОЦЕСУАЛНА СИСТЕМА

§8 ТЕОРЕТИЧНИТЕ ВИЖДЕНИЯ НА Е. САЛКОВА

В книгата си „Проблеми на доказването в наказателния процес“,⁴⁰ още в увода, Е.Салкова заявява следното: „Наред с това, дори и при липсата на международен елемент по конкретното наказателно дело, в редица случаи традиционните схващания в съдебната практика, основани на закона, се подлагат на критика от различни европейски и чуждестранни органи и организации.“⁴¹ И какво от това...?! Едни традиционни схващания се подлагали на критика от други традиционни схващания – като самите те чувствително се различават помежду си. И на какво основание критиките например на организацията „Horns and hoofs“⁴² (измислена организация, но казаното се отнася за реалните организации), трябва да са меродавни за нас?

А.Гиргинов – автор с богат реален международен опит, го е заявил много ясно: „Затова между европейските наказателноправни системи има съществени различия. Различията ще се запазят още дълго време. Говори се за изработването на общеевропейски Наказателен кодекс, но той едва ли ще влезе някога в сила.“⁴³ С пълна увереност мога да заявя същото и за хипотетичния общеевропейски НПК.

---

³⁹ Имам предвид книгата й Проблеми на доказването в наказателния процес, С., 2012 г.

⁴⁰ Е.Салкова, Проблеми на доказването в наказателния процес, София, 2012 г.

⁴¹ Е.Салкова, цит.съч., с. 8.

⁴² В превод от английски: „Рога и копита“. Шегата разбира се.

⁴³ А.Гиргинов, Международна правна помощ по наказателни дела, СОФИ-Р, 2012 г., с. 11.

Много поучително в рамките на този дискурс е да си припомним дебатите в българския парламент, по повод приемането на НЗ от 1896 г. Между тогавашната епоха и днешните реалности, разбира се, има много различия, но има и нещо много общо – стремежът към съхранение на националното. С тази разлика, че тогава, според мен, гласовете на народните представители в тази насока са звучали много по-ясно и отчетливо, имали са ясно изразено национално самосъзнание. Колко актуално звучи изказването на народния представител от Шумен Атанас Краев: „По никой начин не мога да се съглася, заявява той, че ако известен институт съществува на запад, трябва непременно да се приложи и у нас.“⁴⁴ „Той счита за голяма грешка практиката на досегашните законодатели да поставят „чуждия кюляф“ направо на „нашата глава“.⁴⁵ А днес чуждите „кюляфи“ са твърде много, с най-различна кройка, десен и размери – за различни европейски и световни глави.

Очевидно за авторката Е.Салкова ясната и подробна регламентация на основните институти на българското наказателнопроцесуално право, закрепена в НПК, се явяват прът в колелото на ЕС.

Ще предложа на читателите и друг, макар и косвен, поглед по въпроса. Става дума за труда на Габриел Йончев „Правната система на комунизма. Наказателен процес том III“.⁴⁶ Книгата е пропита с антикомунистическа реторика, но това е право на автора и за мен е без значение. Интересно в случая е друго. Авторът пише: „Новият НПК от 1974 г. в общи линии е съобразен с изискванията на правовата държава и няколкото отклонения от тези изисквания, свързани с някои ограничения на правото на защита, недопустимото сливане на различни процесуални функции у един субект на процеса и пр. не могат да послужат като основание твърдо да се каже, че законът е пропит от антидемократичен дух.“⁴⁷ Тази оценка според мен е много важна, защото е на автор, който е отявлен критик на наказателнопроцесуалната ни система до 1989 г. като цяло, но в случая, според мен, е проявил научна добросъвестност и обективност. За разлика от някои автори процесуалисти, които израснаха в

---

⁴⁴ Вж. по въпроса Е.Йочев, ИСТОРИЯ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА КНЯЖЕСТВО БЪЛГАРИЯ, Русе, 2006 г., с.347.

⁴⁵ Пак там.

⁴⁶ Г.Йончев, Правната система на комунизма. Наказателен процес том III. В книгата не е посочено нито издателството, нито годината на издаването. Поставен е само знакът ISBN 954-799-533-2. Авторът не ми е известен като изследовател в областта на наказателния процес.

⁴⁷ Пак там, с. 112-113.

рамките на тази система, венцехвалеха я, и изведнъж обявиха наказателния ни процес за инквизиционен, за антидемократичен, за антиевропейски – сатанизираха го напълно.

Горепосочените основни институти на наказателнопроцесуалното ни доказателствено право са регламентирани именно в НПК от 1974 г., пренесени са в НПК от 2006 г. Но дори и критик като автора Г.Йончев не ги споменава, дори и бегло, като нещо антидемократично и нетърпимо, като несъобразено с европейските стандарти. Той даже се явява и предтеча на „новата философия“ на наказателния процес, на съобразяването с европейските стандарти. Но и основният адепт на „новата философия“ Е.Трендафилова, доколкото ми е известно, изобщо не се спира на тях като нещо, несъобразено с европейските стандарти.

Остава се с впечатление, че стремежът на Е.Салкова е да „дообогати“ „новата философия“ на наказателния процес, но в труда си в крайна сметка се придържа към основните понятия на наказателнопроцесуалното ни доказателствено право, според НПК от 1974 г. и според С.Павлов, въпреки че се опитва да ги опровергае. Но не предлага никаква радикална, добре аргументирана и последователна промяна, удовлетворяваща критиките на „... различни европейски и чуждестранни органи и организации“. Многократно обръща внимание на смесването на понятията в процесуалната практика, и това е правилен подход. Но се остава с впечатление за фрагментарност, еkleктичност и компилативност на изследването – смесване на общоизвестни положения с отделни критични бележки и съпоставки, позовавания на противоречиви чужди законодателства, обилно позоваване на противоречива съдебна практика (даже от началото на XX век) и др.т., което някак си разводнява нещата, липсва разграничението между главното и второстепенното. По тази причина и в моето изследване ще обръщам внимание на отделни (основни) положения, с които не съм съгласен.

Още в началото на изследването си, с оглед практиката на ВКС от 1931 г. по Закона за углавното съдопроизводство и липсата на разграничение между „фактически данни“ и техния информационен носител Е.Салкова, по мое мнение, дава един изключително неуместен пример: „В Решение № 1116/1931 г. на Второ углавно отделение, Върховният касационен съд приема, че „При обсъждане съвкупно на всички доказателствен материал, инстанцията по същество не е длъжна да

се спира в присъдата си на всяко доказателство по отделно и да дава своето заключение по него. Също така тя не е длъжна да обсъжда показанията на свидетелите изречение по изречение и да се спира в мотивите си на всяко от тях. Достатъчно е доказателствата да са взети пред вид, това да е изтъкнато в присъдата и, главно тя да е основана на вътрешното убеждение на съда, добито въз основа обсъждането на всички обстоятелства по делото съвокупно.⁴⁸ Цитираното решение, според мен, е ярък израз на съдийски произвол, на безконтролно вътрешно убеждение. Как съответната страна ще разбере, кои доказателства са взети предвид и защо са взети предвид, и съответно кои доказателства не са взети предвид, и защо не са взети предвид, като инстанцията по същество не е длъжна в присъдата си да се спира на всяко доказателство поотделно и да дава своето заключение за него? Обсъждат се обстоятелствата съвкупно, без поотделно да са обсъдени доказателствата ...! Подобни „блясъци“ на съдийската „мисъл“ (а те не са един и два), са дали основание на С.Павлов да подлага на критика „буржоазното право“. Как Е.Салкова е открила в това решение аргумент за липсата на разграничение между фактически данни и техния информационен носител, е загадка за мен. В решението просто в три изречения са използвани изразите „доказателствен материал“, „доказателство“, „показанията на свидетелите“, „доказателствата“, „обстоятелства по делото“. Ако реша да спекулирам, много по-логично е да се направи точно обратният извод – че под доказателствен материал се разбира съвкупността от доказателства и доказателствени средства, че свидетелските показания се посочват като способ за възпроизвеждане на доказателства (фактически данни) – гласно доказателствено средство. Но това са напълно безсмислени упражнения.

Още в началото на изследването си Е.Салкова допуска пълно смесване на понятията „пълнота на изследването“ и „предели на доказване“, което според мен е резултат на различната интерпретация на понятието „доказателства“ според С.Павлов и според руската теория. Ето какво пише авторката: „В българската наказателнопроцесуална теория по-разпространен е терминът „пълнота“ на доказателствата. Доколкото обаче използването на този термин навежда на мисълта за събиране на всички доказателства, дори когато те са многобройни и установяват едно и също обстоятелство, той търпи критика именно в тази посока, че в наказателния процес трябва да се съберат не всички, а необходимите доказателства,

---

⁴⁸ Е.Салкова, цит.съч., с. 12.

които са достатъчни, за да може да се вземе обосновано процесуално решение.“⁴⁹ Виждането, че „В българската наказателнопроцесуална теория по-разпространен е терминът „пълнота“ на доказателствата.“, не е правилен. В теорията се говори не за „пълнота на доказателствата“, а за „пълнота на изследването“. „От началото на обективната истина пряко произтичат изискванията за обективност, всеостранност и пълнота на изследването (предварителното разследване и съдебното следствие)(чл.16, ал.1,86, 234, т.3 и др. НПК). Тези изисквания са включени във формулировката на началото на оценката на доказателствения материал по вътрешно убеждение и по същество се свеждат до гаранции, произтичащи от началото на обективната истина, че вътрешното убеждение на съда и органите на предварителното производство ще отрази правилно обективната действителност, интересоваща процеса.“⁵⁰ А относно пълнотата на изследването: „Изискването за пълнота на изследването означава, че трябва да бъдат изследвани с необходимата обективност и всеостранност всички релевантни за процеса особености на всяко от обстоятелствата по делото и трябва да бъдат изследвани всички обстоятелства по делото. Нарушаването на изискванията за обективност и всеостранност всякога означава и непълнота на изследването. Възможно е обаче проведените изследвания да са обективни и всеостранни, но изследването (предварителното разследване или съдебното следствие) да не е пълно.“⁵¹ Видно е, че става дума за изследване (съответно доказване или недоказване) на всички обстоятелства, включени в т.нар. основен (главен) факт в процеса, както и на т.нар. помощни факти (контролни, насочващи).

Ето какво казва С.Павлов относно понятието „предели на доказване“: „Предмет на доказване в наказателния процес наричаме съвкупността от обстоятелства и факти, които трябва да бъдат установени, за да се реши правилно разглежданото дело. В литературата се среща и понятието предели на доказване. С това понятие означаваме кръга на доказателствените материали, които трябва да бъдат събрани и проверени по предвидения в закона ред, за да се дойде до постановяване на правилна присъда. Да се изясни предметът на доказването означава да се изчерпят пределите на доказването, както и обратно – да се изчерпят пределите на

---

⁴⁹ Пак там, с.57, под линия.

⁵⁰ С.Павлов, Наказателен процес на Народна Република България, София, 1979 г., с. 163.

⁵¹ Пак там, с. 165.

доказването, т.е. да се съберат и проверят всички доказателствени материали, необходими за правилното решаване на делото, означава да се изясни предметът на доказването. Пред вид на това независимо от посочената разлика (разр. моя, И.С.) между двете понятия някои автори ги употребяват като идентични.⁵² Тук С.Павлов имплицитно застава на позициите на руската теория – отчетливо се вижда разликата между обстоятелства и факти (предмет на доказване) и доказателствата, въз основа на които се установяват тези факти (фактическите данни) – „... независимо от посочената разлика...“, твърди той.

Така че, използваният в руската теория термин „достатъчност на доказателствата“, е напълно идентичен на термина „предели на доказване“. И няма нищо общо с понятието „пълнота на изследването“ – става дума за факти и за фактически данни, въз основа на които се доказват фактите (за доказателства). Най - елементарен пример: има сто лица, които са очевидци на престъпно деяние. От тях десет са дали свидетелски показания (фактически данни, съдържащи се в процесуален източник), в които като извършител се посочва дадено лице, и те съвпадат с останалите доказателства – има необходимата съвкупност за категоричен извод. Тогава не е необходимо да се разпитат всички сто лица – това са пределите на доказване, своеобразен количествено-качествен определител. На фона на гореказаното следва отново да се обърне внимание на твърдението на Е.Салкова: „ В българската наказателнопроцесуална теория по-разпространен е терминът „пълнота“ на доказателствата. Доколкото обаче използването на този термин навежда на мисълта за събиране на всички доказателства, дори когато те са многобройни и установяват едно и също обстоятелство, той търпи критика именно в тази посока, че в наказателния процес трябва да се съберат не всички, а необходимите доказателства, които са достатъчни, за да може да се вземе обосновано процесуално решение.“⁵³ То навежда на „мисълта“ на некомпетентни процесуални органи, но некомпетентността не е научен аргумент. Но авторката е права, когато отбелязва, че достатъчността „... е свойство на съвкупността от доказателствен материал по делото, а не на отделното доказателство.“⁵⁴ Бих добавил само, че не е иманентно (атрибутивно) свойство на съвкупността от доказателствени материали, а е резултат на оценъчна

---

⁵² С.Павлов, цит.съч., с. 338.

⁵³ Е.Салкова, цит.съч., с. 57, под линия.

⁵⁴ Пак там, с. 58.

дейност (на дескриптивна оценка), но това е въпрос на който ще се спра на съответното място.

Друга неточност, която допуска Е.Салкова, е следната: „Поради спецификата на българското наказателнопроцесуално доказателствено право, относимостта се разглежда като свойство на доказателствата, а допустимостта – на доказателствените средства.“⁵⁵ Като застъпва това виждане, авторката не се позовава на конкретни автори, затова приемам, че е нейно. Ето какво казва С.Павлов по въпроса: „Доказателствата и доказателствените средства трябва да се различават от онези наказателнопроцесуални действия, с които се извършва тяхното посочване (представяне) от страните и приемане (допускане) от съответния орган.“⁵⁶ И по-нататък: „Допускането на доказателствения материал, от друга страна, не бива да се смесва с въпроса за допустимостта на дадени материали в качеството на доказателства и доказателствени средства. Когато говорим за допускане на доказателствения материал, ние имаме пред вид процесуалните действия, отнасящи се до посочването (представянето) от заинтересованите лица и приемането (допускането) от съответния държавен орган определени материали, които трябва да бъдат събрани и проверени в процеса по предвидения за това процесуален ред. Въпросът за допустимостта на дадени материали в числото на доказателствените материали по делото се свежда, както видяхме, до това, могат ли определени факти да послужат като доказателства по делото и могат ли определени средства за възпроизвеждане едни или други релевантни по делото факти да послужат като доказателствени средства. С други думи, въпросът за допустимостта на доказателствените материали се свежда до въпроса за същността на доказателствата и доказателствените средства.“⁵⁷ С.Павлов говори за доказателствен материал по делото, т.е. за доказателства и доказателствени средства, в контекста на допустимостта – допустимостта е отнесена както към доказателствата, така и към доказателствените средства. И това е още един аргумент в подкрепа на разбирането за доказателствата като единство от фактически данни и процесуален източник. Фактическите данни може да са относими, но да не се съдържат в меродавен процесуален източник (недопустимост), както и обратното – процесуалният източник може да е годен, но съдържащите се

---

⁵⁵ Пак там.

⁵⁶ С.Павлов, цит.съч., с. 378.

⁵⁷ Пак там, с. 379.

в него фактически данни да не са относими, т.е. и относимостта и допустимостта са свойства на доказателството. А защо Е.Салкова прави горесцитираната констатация, не е ясно – липсва каквото и да било пояснение, каквато и да било аргументация, респ. позоваване. А относно изразът ѝ „Поради спецификата на българското наказателнопроцесуално доказателствено право, ...“ – това не е нито пояснение, нито аргумент, не е дори и позоваване, защото всяко едно наказателнопроцесуално доказателствено право, на която и да било страна, си има своята специфика.

Нещо повече, в характерния за изследването ѝ (според мен) компилативен и еkleктичен стил, закономерно е стигнала до това, да се самоотрече. Имам пред вид следното. По-горе видяхме, че отнася качеството относимост към доказателствата, а свойството допустимост към доказателствените средства – разсъждава в рамките на понятията „доказателства-доказателствени средства“. Буквално на следващата страница, заявява следното: „В правната теория се изяснява, че „Въпросът за това, кои факти са обективно годни да служат като доказателства в наказателния процес, съставлява същността на въпроса за относимостта на доказателствата.“⁵⁸ Като това е цитат по С.Павлов. Но в бележка под линия е цитирала и изключително важния заключителен извод на С.Павлов: „Следователно въпросът за относимостта на доказателствата, на свой ред, не е нищо друго, освен обратната страна на въпроса за допустимостта на доказателствата.“⁵⁹ С.Павлов имплицитно се присъединява към понятието за доказателствата като единство от фактически данни и процесуален източник, което изключва тезата, че относимостта е свойство на доказателствата, а допустимостта на доказателствените средства. Не ми е ясно, дали авторката осъзнава противоречието, в което е изпаднала. Когато по-горе споменах за еkleктичния ѝ и компилативен подход, имах пред вид точно това - един път разсъждава в понятийната рамка „доказателства-доказателствени средства“, друг път в понятийната рамка на доказателствата като единство от фактически данни и процесуален източник – без да заема ясна позиция, просто събира накуп различни виждания, на различни автори и цитира ту едните, ту другите, а те са

---

⁵⁸ Е.Салкова, цит.съч., с. 59.

⁵⁹ С.Павлов, Към въпроса за същността на доказателствата в народнодемократичния наказателен процес, София, издание на БАН, 1951 г., с. 60.

противоречиви и взаимно изключващи се. Същият подход се наблюдава и при цитираната съдебна практика.

И тук искам още веднъж да изложа основната ми теза по отношение същността на доказателствата в наказателното производство. Руската теория, която разглежда доказателствата като фактически данни, съдържащи се в процесуален източник (като единство от фактически данни и процесуален източник), по-добре обяснява същността им, не води до противоречия. Докато теорията на С.Павлов разкъсва органичното единство между фактически данни и процесуален източник, като интерпретира фактическите данни (неправилно отъждествявайки ги с фактите, както посочих по-горе) като доказателства, а процесуалния източник като доказателствено средство (способ за възпроизвеждане на фактически данни). Което води до редица противоречия (посочени по-горе) и до погрешни, дори произволни интерпретации.

И С.Павлов, когато разсъждава за качествата относимост и допустимост, не ги отнася едното към доказателствата, а другото към доказателствените средства – говори за доказателствен материал по делото (като съвкупност от доказателства и доказателствени средства), което е, според мен, имплицитно насочване към руската теория. Това насочване е съвсем видно от казаното както в по-стар негов труд, така и в учебника му от 1979 г., което вече цитирах по-горе.⁶⁰

А в руската теория въпросът за относимостта и допустимостта се представя по следния начин: „Понятията допустимост и относимост се явяват основополагащи за решаването на въпроса за годността или негодността на фактическите данни да бъдат използвани като доказателства по наказателното дело.

Като взаимосвързани и взаимообуславящи се свойства, признаци на доказателствата, допустимостта и относимостта характеризират различни страни на последните.

Допустимостта е годността на доказателствата от гледна точка на законността на източниците, методите и начините за получаване на сведения.

---

⁶⁰ С.Павлов, Към въпроса..., с.60, съотв. Наказателен процес..., с.379.

Под относимост на доказателствата се разбира наличието на съдържателна връзка на доказателствата с предмета на доказване или със спомагателните факти, служещи за установяването му.⁶¹ В казаното няма противоречия, не е разкъсана органичната връзка между относимост и допустимост като взаимосвързани и взаимообулавящи се съдържателни елементи (свойства, признаци) на понятието доказателства.

Авторката Е.Салкова още в началото на изследването си заявява, пред скоби, така да се каже, че основните институти на българското наказателнопроцесуално доказателствено право – предмет на доказване; доказателства; доказателствени средства; способности на доказване (способи за събиране и проверка на доказателствен материал, процесуално-следствени действия) са пречка в международното сътрудничество по наказателни дела, че са подложени на критика от „различни европейски и чуждестранни органи и организации“, че едва ли не са прът в колелото на ЕС. Същевременно прави кратък преглед на наказателнопроцесуалното доказателствено право на Германия, Франция, Чехия, Италия, Англия, САЩ, и е очевидно колко различно е то в различните страни, че има своите специфики. Но те според Е.Салкова не са пречка, пречка са нашите специфики. Това, поне на мен, ми говори за някакъв преднамерен нихилизъм от нейна страна, за някаква индоктринираност, незнайно от какво продиктувани.

По-горе вече споменах за компилативния ѝ и еkleктичен подход.

И свършено е неясно, какво в края на крайщата предлага тя – да възприемем изцяло германското доказателствено право, или това на Франция, или на Англия, или на САЩ, или на Русия и т.н.? Но дори да възприемем изцяло доказателственото право на някоя от посочените страни, това е недостатъчно – трябва изцяло да възприемем и институциите на тази страна, конституционната ѝ уредба и т.н., което е очевидно абсурдно. Наказателнопроцесуалното доказателствено право не е самодостатъчно. И обръщам внимание, че доказателственото право на дадена страна трябва да се възприеме изцяло, en bloc. А има

---

⁶¹ Теория доказателств в советском уголовном процессе, Москва, 1973, с.228-229, §2, гл.IV, Михайловская И.Б.

законодателства, чието възприемане en bloc е невъзможно – например тези на Англия и на САЩ.⁶²

Инструменталният (прагматичният) подход към въпроса, който предлагам, се състои в следното. Да подменяме теорията на С.Павлов с нова „теория“ относно същността на доказателствата, от рода на „доказателство е онова, с което се доказва“, според мен е изключено – това би довело до невероятен произвол, чиято жертва ще бъдат правата и законните интереси на гражданите и в крайна сметка справедливия наказателен процес. Да се опрем нормативно на руската теория, също няма смисъл. Като изключим изкуственото разделение на доказателства и доказателствени средства, двете теории почти напълно съвпадат.

Първото основно сходство (да не кажа идентичност), са изискванията към процесуалния източник (доказателствените средства по С.Павлов) – недопустимост на анонимни източници на фактически данни; психофизическа годност на свидетеля и на обвиняемия; забраната за прилагане на принуда и останалите правила за провеждане на разпит; ясното процесуално качество и правилата за придобиването му; правилата за извършване на съответните процесуално-следствени действия и за изготвяне на съответните протоколи; правомощията на съответните органи и т.н., както и системата от съответните процесуални гаранции.

Дали ще говорим например за свидетелските показания като за гласно доказателствено средство или като за доказателство (единство от фактически данни и процесуален източник), е без значение с оглед разкриването на обективната истина и защитата на правата и законните интереси на гражданите.

И на второ място, дали ще разглеждаме доказателствата като фактически данни и т.н. с оглед на чл. 104 НПК (като отъждествяваме понятията факт и фактически данни) отделно от доказателствените средства, или ще ги разглеждаме като единство от фактически данни и процесуален източник, на практика е едно и също – най-важната им характеристика тук е обективната годност на фактическите данни да послужат за разкриване на обективната истина, обективната им връзка с

---

⁶² Виж по въпроса К.Попър, Някои проблеми на новите демокрации, Калъс и Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 1993 г., с. 65.

фактите от предмета на доказване, на което се обръща изрично внимание и от С.Павлов, и от руската теория.⁶³

Между качествата относимост и допустимост има органична връзка, независимо от това как ще определим същността на доказателствата. „В същото време трябва винаги да имаме пред вид и различието между тези две свойства на доказателствата. Изясняването всеки път и на едното и на другото свойство – това е едно от необходимите условия за осигуряване на всеостранност, пълнота и обективност на изследването на обстоятелствата по делото.“⁶⁴ Същото заявява и С.Павлов: „Въпросът за допустимостта на дадени материали в числото на доказателствените материали по делото се свежда, както видяхме, до това, могат ли определени факти да послужат като доказателства по делото и могат ли определени средства за възпроизвеждане едни или други релевантни по делото факти да послужат като доказателствени средства. С други думи, въпросът за допустимостта на доказателствените материали се свежда до въпроса за същността на доказателствата и доказателствените средства.“⁶⁵ Като тук С.Павлов си служи с обобщаващото понятие доказателствен материал, за да съхрани виждането си за доказателства и доказателствени средства, но при внимателен прочит и в това изказване е видна органичната връзка между свойствата относимост и допустимост и невъзможността да обвързваме едното само с доказателствата, а другото само с доказателствените средства.

Определени възражения предизвикват и вижданията на Е.Салкова по отношение на понятията „юридическа сила“; „доказателствена сила“; „доказателствена стойност“; „достоверност на доказателствените материали“.

Когато говори за юридическа сила, тя се позовава на казаното от С.В.Некрасов: „Юридическата сила на доказателствата се определя като възможност, правна състоятелност да се позовават на тях в процеса на доказване, да се използват за установяване на обстоятелствата, имащи значение за делото и да се приеме въз основа на тях присъда или друго решение.“⁶⁶ Само ще отбележа, че С.В.Некрасов говори за доказателства –

---

⁶³ С.Павлов, Наказателен процес..., София, 1979 г. с. 362, Теория доказателств ..., Москва, 1973 г., с. 246.

⁶⁴ Теория доказателств ..., с. 229.

⁶⁵ С.Павлов, цит.съч., с. 379.

⁶⁶ Е.Салкова, цит.съч., с. 89 под линия.

като единство от фактически данни и процесуален източник, докато Е.Салкова има пред вид доказателствените средства (по С.Павлов) – говори за юридическата сила на доказателствените средства, но това в случая не е важно – още веднъж се потвърждава органичното единство между фактически данни и процесуален източник.

Когато говори за недопустими доказателствени средства, авторката правилно отбелязва, че те нямат юридическа сила, като се приемат за „невалидни“ или „негодни“. И отгук насетне затъва в забавни противоречия. Заявява първо, че понятието „юридическа сила“ не бива да се смесва с понятието „доказателствена сила“,⁶⁷ т.е. че има разлика между тези понятия. Кое е абсурден извод. Щом като недопустимите доказателствени средства нямат юридическа сила, щом като са „негодни“ (сами по себе си), както тя правилно заявява, за каква тяхна доказателствена сила може да става дума, те а priori нямат такава, те са негодни за доказателствена дейност изобщо, при тях не може да се говори и за степен на достоверност, те са изначално недостоверни.

И отгук насетне Е.Салкова съвсем закономерно стига до формалната теория на доказателствата, теорията на инквизиционния процес. „НПК употребява термина „доказателствена сила“ в няколко случая: (1) в чл.116, от който следва, че самопризнанието на обвиняемия няма 100% доказателствена сила, то не е „царица на доказателствата“ и ако не е подкрепено и от други доказателствени материали, не представлява „пълно доказателство“; (2) чл.124, според който показанията на свидетел с тайна самоличност и показанията на служител под прикритие също не могат да бъдат „пълно доказателство“; (3) чл. 154, според който експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство; (4) чл. 177, според който данните от специални разузнавателни средства също не могат да бъдат ценени като „пълно доказателство“;...“⁶⁸ След като самопризнанието на обвиняемия няма 100% доказателствена сила, след като не е „пълно“ доказателство, то колко процента е доказателствената му сила – 50%, 30%, 25% ? Колко процента не му достигат за да стане „пълно“ доказателство? Щом като показанията на свидетел с тайна самоличност и показанията на служител под прикритие не са „пълно“ доказателство, то колко процента е

---

⁶⁷ Пак там, с. 89.

⁶⁸ Пак там, с. 89-90.

доказателствената им сила – 50%, 30%, 25% ? Щом като данните от специалните разузнавателни средства не могат да бъдат ценени като „пълно“ доказателство, то колко процента е доказателствената им сила – 50%, 30%, 25% ? Ето това е инквизиционната аритметика, това е чиста проба формална теория на доказателствата. Дотук ли се свеждат европейските пристрастия на Е.Салкова!? Тази теория ли ще отстрани затрудненията, които според нея създава българското наказателнопроцесуално доказателствено право!?

А още европейецът Волтер, един от стожерите на Просвещението, е казал следното: „Тулузкия парламент има твърде странен обичай по отношение на доказателствата чрез свидетели. Другаде се допускат полудоказателства, които по същество не са нищо друго освен подозрения: защото известно е, че няма полуистини; но в Тулуза се допускат четвъртинки и осминки доказателства. Така например на една мълга може да се гледа като на четвърт, на друга, по-смътна, като на осмина; по такъв начин осем мълви, които не са нищо друго освен отзвук на необоснован слух, могат да станат пълно доказателство; и приблизително съобразно с този принцип Жан Калас бе осъден да умре на колелото. Римските закони изискваха доказателства „Luce meridians clariores“.⁶⁹

Искам да направя едно важно уточнение. И показанията на свидетел със запазена в тайна самоличност, и свидетелските показания на служител под прикритие, и събраните чрез специални разузнавателни средства данни по начало са допустими, имат юридическа сила - защото така реши законодателят (което не означава, че е правилно, но *de lege lata* е така). Става въпрос за това, дали обвинението и присъдата могат да се основават само на тях – само на самопризнание, само на показания на свидетел със запазена в тайна самоличност, само на свидетелски показания на служител под прикритие, само на данни събрани чрез специални разузнавателни средства. И в трите случая НПК разпорежда, че не може. Може да има пет анонимни свидетели (съвкупност), може да има пет приложени специални разузнавателни средства (съвкупност), но НПК разпорежда, че не може обвинението и присъдата да се основават само на тях, т.е. в тези конкретни случаи (за посочените цели – обвинение и присъда), те са недопустими,

---

⁶⁹ Волтер, Избрани философски съчинения, Наука и изкуство, София, 1986 г., с. 580. Латинският израз означава: По-ярки от блясъка на слънцето по гладне.

защото са негодни сами по себе си. А защо са негодни ще обясня в по-нататъшното си изложение.

Но поантата в разсъжденията на Е.Салкова е в следното й заключение: „Видно от посочените текстове, НПК свързва доказателствената сила със степента на достоверност, а не с валидността на извършеното действие, съответно допустимостта на доказателственото средство ...“⁷⁰ Съвършено не ми е ясно, как може да има невалидно действие, недопустимо доказателствено средство, т.е. да няма юридическа сила (според казаното от самата авторка по-горе), а да има доказателствена сила, и то, обвързана със степен на достоверност!?

По-горе отбелязах, че едно само самопризнание не само че няма степен на достоверност, но няма никаква достоверност, същото се отнася и за показанията на анонимните свидетели, и за събраните чрез специални разузнавателни средства данни – с оглед на обвинението и присъдата. За разлика от инквизиционната аритметика на Е.Салкова съм използвал и използвам за тези случаи математическа метафора – те са равни на нула.

Дали самопризнанието е достоверно, дали показанията на анонимния свидетел и данните, събрани чрез специални разузнавателни средства са достоверни, се определя, след като бъдат проверени и оценени в контекста на цялата доказателствена съвкупност – както поотделно, така и като цяло. Това е същността на оценката на доказателствения материал по вътрешно убеждение, която изключва предустановената доказателствена сила, изключва деленето на доказателствата на „пълни“, „наполовина пълни“, „начетвъртина пълни“ и т.н. И не виждам с какво помага на аргументацията на авторката цитираното под линия Решение № 567 от 3.05.2012 г. по н.д. № 2750/2011 г., II н.о., НК, ВКС.⁷¹ В него не се говори нито за степени на достоверност, нито за самопризнания на обвиняемия, а за достоверност и за обяснения на подсъдимия. То няма нищо общо с нейните тези – едно напълно произволно позоваване, което даже я опровергава. Подобни позовавания на съдебната практика (дори от първата половина на миналия век) явно са навик на Е.Салкова – на съответните места съм обърнал конкретно внимание на тях.

---

⁷⁰ Е.Салкова, цит. съч., с. 90.

⁷¹ Пак там, с. 90, под линия.

Но вижданията на Е.Салкова за „пълно доказателство“, за 100% доказателствена сила, според мен, са прицелени много по-дълбоко. След като самопризнанието на обвиняемия, неподкрепено от други доказателства, няма 100% доказателствена сила, не е „пълно“ доказателство, и обвинението и присъдата не могат да се основават само на него. Да речем, че доказателствената му сила е 50%. С какви други доказателства може да стигне до 100%, до „пълно“ доказателство? Показанията на анонимните свидетели също, според Е.Салкова, не са „пълно“ доказателство (и обвинението и присъдата не могат да се основават само на тях). Те са, да речем, на 25% „пълни“. Същото се отнася и за данните, събрани чрез специални разузнавателни средства, и те са, да речем, на 25% „пълни“. И какво става, когато имаме показания на анонимни свидетели – 25%, плюс данни събрани чрез специални разузнавателни средства – 25% - ето ги недостигащите доказателства, за да стане самопризнанието на обвиняемия сто процентово, да стане „пълно“ доказателство! Това е то инквизиционната аритметика. Същата аритметика важи и за другите „непълни“ доказателства – показанията на анонимни свидетели и данните, събрани чрез специални разузнавателни средства. Поотделно са „непълни“ – по 50% да речем, но когато ги съберем – ето го „пълното“ доказателство!

А моята математическа метафора е, както посочих по-горе, че нито две нули правят единица, нито три нули правят единица. Не можем да осъдим човек на основата на сбора от две или три негодности – сумата пак ще бъде негодност. Но според инквизиционните сметки – можем! И си задавам въпроса – това ли е „европеизмът“ на авторката Е.Салкова?

Искам да отбележа, че все пак не мога да твърдя категорично (на 100% ...), че именно това е била завоалираната цел на Е.Салкова. Но това е резултатът от разсъжденията ѝ. Парламентарните мнозинства на изчислителите идват и си отиват, но писаното остава!

Е. Салкова абсолютно френозно борави с понятията „юридическа сила“, „доказателствена сила“, „доказателствена стойност“, „достоверност“. Като разбира се ги интерпретира в контекста доказателства-доказателствени средства. Ту в контекста на доказателствата като единство от фактически данни и процесуален източник, ту в контекста на понятието доказателствен материал.

Обръщам внимание, че следващите ми разсъждения са в полето на самопризнанието само по себе си (неподкрепено от други доказателства), на показанията на анонимни свидетели, сами по себе си (неподкрепени от други доказателства), на данните от СРС, сами по себе си (неподкрепени от други доказателства).

Самата авторка, като цинира С.Некрасов, свързва юридическата сила на доказателствата „... като възможност, правна състоятелност да се позоват на тях в процеса на доказване, да се използват за установяване на обстоятелствата, имащи значение за делото и да се приеме въз основа на тях присъда или друго решение.“⁷² Обръщам внимание на израза „...да се позоват на тях в процеса на доказване, ...“ Именно – процесът на доказване предполага събрана съвкупност от доказателствени материали. Ако едно самопризнание (като вид гласно доказателствено средство) е получено по предвидения в НПК ред и са налице и други доказателства, то ще има доказателствена стойност в контекста на общата съвкупност – ако се подкрепя от останалите доказателства ще бъде прието за достоверно, ако се опровергава, ще бъде прието за недостоверно – доказателствата биват както достоверни, така и недостоверни, без от това да губят нито юридическата си сила, нито доказателствената си стойност – щом са събрани по предвидения в НПК ред и при спазване на изискванията относно тяхната принципна годност за разкриване на обективната истина – към този извод директно насочва разпоредбата на чл. 305, ал.3 НПК. Не бива да се отъждествява понятието доказателство с достоверно доказателство – за да се стигне до извода дали доказателството е достоверно или е недостоверно, трябва да се провери и оцени в контекста на цялата доказателствена съвкупност, в противен случай ще се подхлъзнем към формалната теория. В този смисъл самопризнанието, получено по предвидения в НПК ред, има потенциална юридическа сила (доказателствена стойност), но тя не може да се реализира, защото липсва доказателствената съвкупност. И в този смисъл твърдя, че самопризнанието само по себе си е една негодност.

Същите разсъждения важат и по отношение показанията на анонимните свидетели, и по отношение данните, събрани чрез използване на СРС.

---

⁷² Е.Салкова, цит.съч., с.89.

И в горния смисъл понятията юридическа сила и доказателствена сила са тъждествени. Юридическата сила се състои в това, че дадено доказателство е годно да бъде подложено на проверка и оценка в контекста на доказателствената съвкупност – ако подкрепя обвинителната теза, ще се положи в основата на осъдителна присъда, ако подкрепя защитната теза, ще се положи в основата на оправдателна присъда. И в единия и в другия случай (достоверно или недостоверно), доказателството е реализирало своята доказателствена сила като потенциал, като доказателствен потенциал – той е „угаснал“ в присъдата. И самопризнанието, и показанията на анонимните свидетели, и данните събрани чрез СРС без съпровождаща ги доказателствена съвкупност не могат да реализират потенциалната си доказателствена стойност, и в този смисъл са една негодност.

Друг е въпросът за изначалната недопустимост в качеството на доказателство, изначалната липса на юридическа сила – липса на годеен процесуален източник, слухове, мъкви, окултни прозрения и др.т.⁷³ И Е.Салкова е права, като твърди, че „Недопустимите доказателствени средства нямат юридическа сила, те се приемат за „невалидни“ или „негодни“.⁷⁴

Вече се спрях на въпроса относно понятията юридическа сила, доказателствена сила, процесуална стойност. Заключение ми е, че те са равнозначни, става дума за едно и също нещо. Важното в случая е, че юридическата сила не може да се парцелира – на пълна, наполовина пълна, на четвъртина пълна и т.н. Меродавното понятие е достоверност на доказателството – то може да бъде или достоверно, или недостоверно.

В характерния за нея стил, изпъстрен с противоречия, Е.Салкова провежда разлика между понятията „истинност“ и „достоверност“. Авторката свързва достоверността със „степената на убеждаващото въздействие“. „Достоверността почива върху субективното познание на нещата. Достоверността на доказателствата е свойство, което придобива субективна природа, проявяваща се в несъмненост в доказателството, обусловена от неговата всестранна проверка. Това води до извод за различие между истинност и достоверност. Истинността характеризира съответствието на нашето знание с отразения в него факт, а достоверността

---

⁷³ В този смисъл вж. С.Павлов, учебника, с. 379.

⁷⁴ Е.Салкова, цит.съч., с. 89.

се определя от обосноваността, доказаността на нашето знание и съзнаването на тази обоснованост.⁷⁵

Не може да се провежда разлика между истинност на факта (че по отношение на него е доказана обективната истина), и достоверността на факта, която „... се определя от обосноваността, доказаността на нашето знание и съзнаването на тази обоснованост.“ В този смисъл понятието „достоверност“ е синоним на субективния момент на вътрешното убеждение, а вътрешното убеждение не е критерий за разкриване на обективната истина. Съдът може да е убеден (безсъмнена увереност) в доказаността на един факт, да е убеден в обосноваността на изводите си, напълно да съзнава всичко това, и да е готов да действа, но неговата субективна увереност по една или друга причина, да не произтича от доказателствата по делото, да не се подкрепя от тях.

Така че, Е.Салкова няма никакво основание да разглежда „истинността“ и „достоверността“ като две отделни понятия, което директно води до подмяната на началото на обективната истинна със степени на вроятност, с емпирична достоверност и т.н., като се позовава на Н.Саранов и на Л.Е. Владимирова.⁷⁶ Като въвежда и понятието „убеждаващо въздействие“, правейки паралел с теорията на гражданския процес, което, според мен, е напълно неуместно. „В теорията на гражданския процес е обосновано становището, че доказателствата и доказателствените средства имат различна доказателствена стойност в зависимост от фактора „убеждаващо въздействие“ върху съзнанието на съдията, като най-голяма доказателствена стойност имат тези доказателствени материали, при наличието на които, по силата на закона, съдията е длъжен да приеме, че доказваният чрез тях факт наистина се е осъществил.“⁷⁷

Без да се чувствам достатъчно компетентен в теорията на гражданския процес, паралелът е абсолютно и очевидно неуместен, защото дадено лице с оглед на бъдещо исково производство, може да предприеме редица охранителни мерки – изготвяне на нотариален акт по съответния ред, нотариални заверки на договори, разписки за платени и получени

---

⁷⁵ Е.Салкова, цит.съч., с. 98-99.

⁷⁶ Виж в това отношение С.Павлов, Наказателен процес на Народна Република България, С. 1979 г., с. 165-167, 172-178.

⁷⁷ Е.Салкова, цит.съч., с.99-100.

суми и т.н., докато същото това лице не може да изготви нотариално заверена декларация, че ако в бъдеще евентуално лиши някого от живот или причини съответната телесна повреда, то това ще е при условията на неизбежна отбрана, и поради силното ѝ „убеждаващо въздействие“ съдът да приеме за доказано състоянието на неизбежна отбрана.

Авторката продължава: „Въпреки липсата в НПК на ясно проведено разграничение между понятията „доказателствена сила“ и „доказателствена стойност“, от посочените по-горе разпоредби може да се направи изводът, че кодексът свързва достоверността като висша степен на убеждаващо въздействие с първото от тях.“⁷⁸ В НПК не само че няма „ясно проведено разграничение“ между понятията „доказателствена сила“ и „доказателствена стойност“, но изобщо няма разграничение, защото става дума за едно и също нещо – по-горе се аргументирах. По-важна е следната част от цитираното ѝ виждане“ ... може да се направи изводът, че кодексът свързва достоверността като висша степен на убеждаващо въздействие с първото от тях“, т.е. с понятието „доказателствена сила“. И отново стигаме до „пълната“ и „непълната“ доказателствена сила, защото: „Доказателствената сила определя различната степен на убеждаващо въздействие на доказателствените материали върху съда ...“⁷⁹ Т.е. „пълната“ доказателствена сила ще има най-висока степен на убеждаващо въздействие, а „непълната“ доказателствена сила, съответно по-малка степен, казано по друг начин, пълната доказателствена сила е достоверност и е висша степен на убеждаващо въздействие. Нека припомним казаното от Е.Салкова във връзка с „пълната“ и „непълната“ доказателствена сила: „НПК употребява термина „доказателствена сила“ в няколко случая: (1) в чл.116, от който следва, че самопризнанието на обвиняемия няма 100% доказателствена сила, то не е „царица на доказателствата“ и ако не е подкрепено и от други доказателствени материали, не представлява „пълно доказателство“; (2) чл.124, според който показанията на свидетел с тайна самоличност и показанията на служител под прикритие също не могат да бъдат „пълно доказателство“; (3) чл. 154, според който експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство; (4) чл. 177, според който данните от специални разузнавателни средства също не могат да бъдат ценени като „пълно

---

⁷⁸ Пак там, с.100.

⁷⁹ Е.Салкова, цит.съч., с. 100.

доказателство“; ...“⁸⁰ Отново напомням какво съдържание влагам в израза „инквизиционна аритметика“ – щом само едно самопризнание няма 100% (пълна) доказателствена стойност, ще се „цени“ например с 50% доказателствена стойност(непълна), щом показанията на тайни свидетели не са пълно доказателство, ще се „ценят“ например с 25% доказателствена стойност, щом данните от СРС не са пълно доказателство, ще се „ценят“ и те с 25% доказателствена стойност. И какво се получава – показанията на тайните свидетели и данните от СРС като съвкупност от доказателствени материали имат 50% доказателствена сила. И като прибавим и 50% доказателствена сила на самопризнанието, ето го и „пълното“ доказателство, ето я „пълната“ доказателствена сила, т.е. достоверността, която има „висша степен на убеждаващо въздействие“ върху съда, и подсъдимият е осъден. Могат да се правят разбира се най различни числови комбинации, в зависимост от „цененето“ от страна на съда.

До това водят разсъжденията на Е.Салкова. И те са в синхрон с вижданията на П.Раймундов, на които ще се спра по-долу. И той говори за доказателствена сила – на самопризнанието, на показанията на тайните свидетели, и на събраните чрез СРС доказателства, и съответно я парцелира – на „пълна“ и „непълна“. Но той отива в закономерна за логиката му крайност, като твърди, че и събраните със СРС доказателства, и показанията на тайните свидетели имат „пълна“ доказателствена сила, т.е. че подсъдимият може да бъде осъден само въз основа на доказателства, събрани чрез СРС, или само въз основа на показанията на тайни свидетели – без да са необходими аритметични сборове, без да е необходим и друг доказателствен материал. Той не може да се примири с мисълта, че законодателят е придал и на събраните чрез СРС доказателства, и на показанията на тайните свидетели, „непълна“ доказателствена сила, въпреки много високата им цена. И с оглед на високата цена е намерил и най-радикалното решение.

Като обобщение мога да кажа, че Е.Салкова отново е забъркала един еkleктичен микс и естествено е стигнала до противоречия. Като прави разлика между „истинност“ (обективна истина) и „достоверност“, смесва две противоречащи си теории и практики – научната теория за обективната истина, почиваща на извод, който адекватно отразява обективната реалност, и субективистките теории за достоверността, като степен на

---

⁸⁰ Пак там, с.89-90.

вероятност, емпирична достоверност, убеждаващо въздействие и т.н. И разсъждава ту в полето на научната категория обективна истина, ту в полето на разбираната по посочения начин достоверност, което неминуемо води до противоречия, до това, че сама се опровергава – пак казвам, което е неизбежно. Еклектичните „виждания“ нямат каквато и да било стойност.

Имам предвид следното. От една страна свързва понятието „доказателствена сила“ с понятието „достоверност“, на второ място, „парцелира“ понятието „доказателствена сила“ – на „пълна“ и „непълна“ доказателствена сила, като разбира се „пълната“ доказателствена сила има и „висша степен на убеждаващо въздействие“, и по този начин стига до инквизиционната аритметика и до формалната теория на доказателствата.

От друга страна твърди: „Затова, по-точно изглежда определението, че „Достоверно доказателство е това доказателство, чиято истинност е проверена и безспорно се потвърждава от другите доказателства.““⁸¹ „Проверката на доказателствените материали включва не само оценката за правдоподобност и непротиворечивост на съдържащите се в тях фактически данни, но и съпоставяне на тези данни с другите събрани доказателства.“⁸² Противоречието е очевидно.

Изводът е, че между „обективна истина“ и „достоверност“ няма никаква съдържателна разлика – „достоверност“ е синоним на „обективна истина“. Да кажем, че един факт е достоверно установен, означава, че по отношение на него е доказана обективната истина, както и обратното – да кажем, че по отношение на един факт е доказана обективната истина, означава, че е достоверен. Още в самото начало на изследването си ясно заявих, от какви методологични позиции изхождам и съответно заявявам горното.

---

⁸¹ Е.Салкова, цит.съч., с. 98.

⁸² Пак там.

§9 ТЕОРЕТИЧНИТЕ ВИЖДЕНИЯ НА П. РАЙМУНДОВ

В общия хор на авторите, които се опитват да възкресят формалната теория на доказателствата, внимание заслужават любопитните и показателни разсъждения на П.Раймундов.⁸³ Те просто „гъмжат“ от противоречия, псевдологика и извратявания.

Още в самото начало на изследването си авторът определя СРС като „особен вид доказателствено средство“ – така се третирали от законодателя: „От съдържанието на чл.172, ал.2 НПК е видно, че СРС се третират от законодателя като особен вид доказателствени средства не само по своето естество, но и по своето предназначение. Именно поради това тяхното използване не е универсално и повсеместно. Те се допускат в наказателния процес само когато съществуват несъмнени доказателствени затруднения, които могат да се изразят в пълната невъзможност въобще да бъдат установени обстоятелствата от задължителния предмет на доказване по друг начин или когато макар такава възможност да е налице, нейното прилагане е свързано с изключителни трудности.“⁸⁴ Не е ясно, защо СРС се сочат като доказателствени средства, когато те са способ на доказване (способ за събиране и проверка на доказателствен материал, процесуално-следствени действия) – чл. 136, ал.1 НПК.

И разбира се, авторът удобно пропуска да отбележи какво им е „особеното“. А то е, че те са оперативни способности – заявено съвсем ясно в разпоредбата на чл.172, ал.1 НПК. А оперативните способности са „тайни“ способности, способности на ОИД, чиито пък основен принцип е принципът на конспиративността.⁸⁵ Това беше най-добре изразено в разпоредбите на чл. 4, т.5 и чл.138, ал.3 на ЗМВР от 2006 г.(отменен), но е достатъчно ясно казано и в чл.8,ал.2 и чл.10,ал.3 на ЗМВР от 2015 г. Едва ли някой ще твърди, че подслушването, проследяването и т.н. са явни способности. Но...знае ли човек... Току виж, появи се твърдение, че са „квазипроцесуални“ способности, по подобие на виждането, че пострадалият в досъдебното производство е „квазисубект“. Възможностите на „творческото въображение“ на някои автори са неизчерпаеми.

---

⁸³ П.Раймундов, Доказателствена сила на специалните разузнавателни средства, сп. „Общество и право“, кн.10, 2008 г.

⁸⁴ П.Раймундов, цит.съч., с.12.

⁸⁵ На тайната им същност обръща внимание и Б.Рашков в книгата си „ Специални разузнавателни средства“, София, 2010, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с.46 и на други места в труда.

Тайната природа на СРС обуславя и органично присъщите им недостатъци,(които подробна разгледах), което ги прави непригодни за наказателнопроцесуална доказателствена дейност, по пътя на която да се обоснове наказателна отговорност и да се постанови осъдителна присъда. Наказателнопроцесуалната доказателствена дейност е гарантирана от системата на основните начала (принципи) на наказателния процес, докато тайните способности не се подчиняват на тази система – затова са и тайни. По своята природа те са негодни за наказателнопроцесуална доказателствена дейност, те са една априорна негодност. Механичното им включване в системата на способите на доказване (способите за събиране и проверка на доказателствен материал) не може да промени тази негодност, те си остават тумор в структурата на наказателнопроцесуалното доказателствено право. И ако законодателят е проявил здрав разум, като е ограничил стойността им чрез разпоредбата на чл.177, ал.1 НПК, това не е връщане към формалната теория на доказателствата (както твърди П.Раймундов, на който въпрос ще се спра по-долу), а е едно признание на принципната им доказателствена негодност, един палиативен опит да се ограничи зловредния им ефект, породен от механичното им имплантиране в системата на способите на доказване. Това, че са наречени способ на доказване, не означава, че са годни за доказване. Ще си послужи с метафора – първо умешлена заразяваме организма със злокачествен тумор, а след това с полиативни средства се стремим да ограничим метастазите.

На посочената по-горе априорна негодност на СРС П.Раймундов не е намерил за необходимо да се спре, но все пак се е опитал да я игнорира, по следния колкото любопитен, толкова и показателен начин: „При използването на СРС интензивно работещата микросистема се състои от специалист, който прилага СРС, самото СРС като техника или оперативен способ, и обекта на приложение на СРС – обикновено проследяваното или подслушваното лице.“⁸⁶ Ще прекъсна цитата, като обърна внимание на много важния израз „интензивно работещата микросистема“. Но обекта на приложение на СРС – проследяваното или подслушваното лице – не е елемент на тази микросистема! То не участва като елемент, съзнателно допринасящ за собственото си разобличаване. То е „елемент“ без да знае за това и не работи интензивно за осъществяване на задачите и целите на системата (разобличаването му), интензивно работят останалите два елемента, а лицето е обект по отношение на който работи системата. Така

---

⁸⁶ П.Раймундов, цит.съч., с.18-19.

че, казаното от П.Раймундов в горната насока е просто едно недоразумение...деликатно казано.

Но, да продължа цитата:“В тази система субективизмът се свежда до предоставената възможност за избиращелност на прилагащия СРС, но по принцип неговият субективен интерес (за личностна служебна изява) се съчетава с обществения интерес от своевременно и убедително разобличаване на извършителя на престъплението.“⁸⁷ Пак ще прекъсна цитата. На прилагащия СРС (орган на изпълнителната власт, намиращ се в йерархична зависимост) е предоставена възможност за избиращелност, до което се свеждал субективизмът му. Субективният му интерес бил за личностна служебна изява. Именно тук е изворът на многобройни зависимости, недобросъвестност, правна некомпетентност. При едно подслушване например месеци наред се правят записи на диалози, монолози и т.н., в различен контекст, между различни участници. Но ВДС не се изготвя от цялостния запис – той се селектира, съответният служител осъществява избиращелност – субективна. Едва ли е необходимо да влизам в подробности каква може да е тази избиращелност, да навлизам във „вонящата кухня“ на провокациите, т.нар. на оперативен жарган „гласенки“. Тук съответните експертизи не могат да помогнат, не могат да дадат категоричен, процесуално значим отговор. И да се твърди, че субективният интерес за личностна и служебна изява се съчетава с обществения интерес от своевременно и убедително разобличаване на извършителя на престъплението (по принцип), вече идва в повече. А когато не е „по принцип“, когато е извън принципа...?!

Но, да продължа: „Останалите елементи на системата при прилагане на СРС са поведенческите реакции на лицето – обект на СРС, които не могат да бъдат манипулирани, и използваните технически средства, които могат да бъдат манипулирани, но това въздействие върху тях може да бъде винаги установено.“⁸⁸

П.Раймундов говори за „...поведенческите реакции на лицето – обект на СРС, които не могат да бъдат манипулирани, ...“ Вече се спрях на въпроса, че това лице не е никакъв елемент на системата. Не знам какво съдържание влага авторът в израза „поведенчески реакции“, но отговорът на този въпрос може да се намери в книгата „Полицейски разпити и

---

⁸⁷ Пак там, с.19.

¹⁵⁷ Пак там, с.19.

признания.“⁸⁹ Поведенческият анализ включва три канала на комуникация – вербален, паралингвистичен и невербален, но се отнася за поведенчески анализ по време на разпит – когато разпитващият и разпитваният са един срещу друг, т.е. при условията на непосредственост и устност и разпитваният знае, че това е разпит. Става дума за комуникация. А между служителят, прилагач СРС и лицето, обект на СРС комуникация няма! Разпитващият вижда обективните реакции на разпитвания – че се почесва по мустака или по носа, че си кръстосва краката по определен начин, че говори уверено или неуверено и т.н. – наистина няма как да ги манипулира, освен ако не се служи с насочващи и подвеждащи въпроси, със заплахи и обещания и т.н. Точно за това предупреждава разследващите органи които ще прочетат цитираната книга, следователят Р.Георгиев: „Когато прилагате наученото, отчитайте чл.138 от НПК и забравата на навеждащите и подвеждащи въпроси.“⁹⁰ Но интерпретацията на поведенческите реакции е абсолютно произволна и псевдонаучна, но това е друг въпрос. На тях могат да влияят N брой външни променливи, нямащи нищо общо нито с престъплението, нито с вината, както е и при т.нар. детектор на лъжата. Пак повтарям, става дума за поведенчески реакции по време на разпит. Фиксирането на разговори при подслушването, на движенията на лицето по време на проследяването и т.н. не са поведенчески реакции в горния смисъл. Ако ги приемем за такива, тук вече произволът при интерпретацията им е наистина неизчерпаем.

А колкото до манипулирането на техническите средства, това е най-елементарната форма на манипулация, но и тя, противно на виждането на П.Раймундов не винаги може да бъде установена, особено при селекцията (избирателност, според израза на П.Раймундов). Вярно е само, че фотоапаратът, микрофонът и другите технически средства, сами по себе си не лъжат – това е техническа достоверност, но, както е казано, лъже човекът зад тях. Но перфидната манипулация на практика е почти невъзможно да бъде установена и доказана. Например, създаването на изкуствен криминогенен контекст чрез агент-провокактор, въвеждането в него на нещо неподозиращия обект, ловкото задаване на насочващи и подвеждащи въпроси, фиксирането на въпросите и отговорите и селектирането им (избирателност) – това е „технологията“ на

---

⁸⁹ Фред Е.Инбау, Джон Е.Рийд, Джоузеф П.Бъккли, Браян К.Джеин, „Полицейски разпити и признания. Техниката Рийд, Основи“, СОФИ-Р, 2008, с.117 и сл.

⁹⁰ Р.Георгиев, кратката анотация на цитираната книга.

провокацията.⁹¹ Но нека, на фона на всички придобили публичност скандали с прилагането на СРС през последните години, читателят сам да си изгради мнение, доколко тезите на П.Раймундов са меродавни. Те са изразени през 2008 г.

П.Раймундов прави следното много важно обобщение: „Практическият смисъл на допускането на СРС в процеса е те да бъдат равностоен заместител на общите доказателствени средства и по този, макар и специален начин, все пак доказването да бъде успешно проведено.“⁹² И по-нататък: „...СРС следва да имат пълна заместваща доказателствена сила, в съответствие с тази на общите доказателствени средства.“⁹³

И ето как се оправдава тази радикална констатация: „От това следва, че въпросът за надеждността на данните от СРС на практика се свежда до достоверността на резултатите от прилагането на СРС. Този въпрос, обаче, възниква при използването на което и да е доказателствено средство в наказателния процес. При оценката на всяко доказателствено средство, след неговата допустимост, предикатният въпрос е дали то е обективно, достоверно, автентично, а след това се преценяват характерът и съдържанието на извлечената от него информация. Следователно, в чисто доказателствено отношение при използването на СРС не могат да възникнат и практически не могат да се поставят други предварителни въпроси, отнасящи се до тяхната обективна годност да дадат съответната информация на процеса, освен тези предварителни въпроси, относими и валидни за всички други доказателствени средства.“⁹⁴ Ни повече, ни по-малко, авторът твърди, че гаранциите за достоверност на доказателствената информация, възпроизведена в гласните доказателствени средства, в писмените и веществените доказателствени средства посредством класическите способности за събиране и проверка на доказателствен материал, под контрола на системата на основните начала на наказателния процес, са равностойни на гаранциите за достоверност на

---

⁹¹ Тази „технология“ е позната твърде назад във времето: „Ала, от друга страна, не биваше да се забравя, че един майстор на интригата рядко пуска напълно безоснователни слухове. Обикновено се преувеличават известни факти, изопачава се нечие изявление, променят се две-три думи или се измества ударението, а оттам и смисълът на казаното.“ Робърт ван Хюлик, Огърлицата и кратуната, Книгоиздателска къща ТРУД, 1996, с. 150. Книгата е от поредицата „Китайски загадки“.

⁹² П.Раймундов, цит.съч., с.14.

⁹³ Пак там, с.15.

⁹⁴ Пак там, с.19.

доказателствената информация, получена чрез тайните оперативни способности! Това вече е трудно за преглъщане. Според мен, не се нуждае от коментар.

Но цялата логика в разсъжденията на П.Раймундов води до следния му обобщаващ извод, до поантата: „От посоченото дотук се вижда, че към използването на СРС може да се премине само след използването на установения общ ред за доказване, ако не е получен необходимият резултат. От тази гледна точка, при използването на СРС законодателят е въвел принципа на изчерпателност по отношение на конвенционалния начин на доказване. С други думи – към използването на СРС не може да се отиде, без да е налице констатацията, че конвенционалните доказателствени средства не могат да осъществят доказването, или макар и да съществува такава възможност, нейното използване е свързано с изключителни трудности.

Посоченото изискване се отнася както само за едно отделно взето обстоятелство, включено в предмета на доказване по чл. 102 НПК, така и за цялата съвкупност от обстоятелства от същия предмет.“⁹⁵

Първото, което прави впечатление, е твърдението на автора, че и едно цялостно разследване (включващо цялата съвкупност от обстоятелства от предмета на доказване съобразно конкретното престъпление), може да се извърши само чрез СРС. Това, според мен, от чисто формалноправна гледна точка е невярно. В чл.172, ал.2 НПК е казано: „... ако съответните обстоятелства...“ Ако законодателят беше имал предвид едно цялостно разследване, щеше да използва израза: „...ако извършването на престъплението не може да бъде доказано по друг начин или доказването му е свързано с изключителни трудности.“, т.е. щеше изрично да го каже. Казаното от автора е едно некоректно произволно тълкуване на разпоредбата на чл.172, ал.2 НПК. Но то има изключително важни последици. Какво следва от него: едно разследване може да е водено месеци наред, да са извършени множество разпити, експертизи, огледи, претърсвания и изземвания, следствени експерименти, разпознавания, със съответните гласни, писмени и веществени доказателствени средства ... и не е доказано нищо. И тогава на помощ идват чудодейните СРС, чрез които по несъмнен начин се доказва, че

---

⁹⁵ Пак там, с.13.

деянието е извършено, че е съставомерно, че е извършено от обвиняемия, че е извършено виновно – чл.303, чл.304 НПК. Не знам дали компетентният читател би се съгласил с подобна интерпретация на разпоредбата на чл.172, ал.2 НПК.

И на второ място, как съответният компетентен орган – прокурор, разследващ орган, изначално ще стигне до заключението, че извършването на дадено престъпление, предмет на делото, може да се докаже чрез конвенционалните доказателствени средства, но това ще е свързано с изключителни трудности? И чудодейните СРС ще улеснят доказването – то ще се извърши бързо и по несъмнен начин. Подобни постановки мотивират съответните органи директно да прибегват до използването на СРС, защото да се работи чрез извършването на разпити, на огледи, на експертизи и т.н. е изключително трудно... Както и се случи на практика. Поне в това отношение вече се забелязва едно отрезвяване, което никак не е в полза на „теорията“ на П.Раймундов. Броят на исканията за използването на СРС драстично е спаднал, според Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства.

Друга основна теза на П.Раймундов, органично свързана с разгледаните дотук негови виждания, е теоретичната му атака срещу разпоредбата на чл.177, ал.1 НПК (в старата ѝ редакция). Разглеждайки основанията и генезиса на създаването на тази норма, естествено стига до самопризнанието на обвиняемия.

Преди да се занимая с този въпрос, искам отново да отбележа, че понятията юридическа сила, доказателствена сила и процесуална стойност са равнопоставени – става дума за едно и също нещо. Те не могат да се парцелират – на пълни и непълни, на половинки, четвъртинки и т.н. защото ако го правим, стигаме закономерно до „инквизиционната аритметика“ на Е.Салкова, на който въпрос вече се спрях. Меродавното понятие е достоверност – достоверност на доказателствата. И отново логично стигам до разсъжденията на посочената авторка, но този път в полето на достоверността, защото те почти изцяло съвпадат с вижданията на П.Раймундов – ако има разлики, те са само в нюансите и ракурсите.

Следва да се има предвид, че доказателство и достоверно доказателство не са тъждествени понятия. Едно доказателство може да е както достоверно, така и недостоверно. А до извода за достоверност се

стига, като доказателството бъде проверено и оценено както само по себе си, така и в контекста на целия доказателствен материал. Равнозначните понятия юридическа сила, доказателствена сила и процесуална стойност означават само, че дадени фактически данни отговарят на условията да бъдат доказателства – не са свръхестествени, произхождат от явен процесуален източник, събрани са по предвидения в закона ред и т.н. и поради това имат юридическа сила (доказателствена сила, процесуална стойност), т.е. годни са за проверка и оценка както поотделно, така и в рамките на доказателствената съвкупност, докато се стигне до окончателния извод за тяхната достоверност или недостоверност, под контрола на процесуалните гаранции и на системата на основните начала на наказателния процес.

По необходимост ще приведа по-дълъг цитат, с прекъсвания и коментар, защото казаното от П.Раймундов е пълно с противоречия и неверни постановки и по необходимост изисква детайлен анализ.

„Ако се направи анализ на разпоредбата на чл.91 НПК от 1974 г., в паралел с актуалната съдебна практика и процесуалната теория, относими към проблематиката, не може да не се констатира, че причините за ограничаване на доказателственото значение на самопризнанията на обвиняемия по чл.91, ал.1 НПК от 1974 г. и на резултатите от прилагането на СРС, както и на показанията на свидетеля с тайна самоличност, са коренно различни.“⁹⁶ Обръщам внимание, че авторът си служи с израза „ограничено доказателствено значение“, но не само по отношение на самопризнанието на обвиняемия, а и по отношение на резултатите от прилагането на СРС както и на показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност, но подчертава, че причините за това ограничение са коренно различни. „С разпоредбата на чл.91 НПК от 1974 г. (възпроизведена в чл.116 НПК – 2005 г.) се цели снижаване на ефекта на евентуално упражнените противозаконни средства при разпита на обвиняемия с направено от него самопризнание. Изхождайки от разбирането, че обясненията на обвиняемия - освен средство за упражняване на правото на защита, са и гласно доказателствено средство, даващо информация за събитието на престъплението, законодателят – поначало признавайки пълна доказателствена сила на самопризнанието (когато то е доброволно и достоверно), не позволява изграждането на

---

⁹⁶ П.Раймундов, цит.съч.,с.16.

обвинението и на присъдата само въз основа на същото самопризнание.⁹⁷ Обръщам внимание на следното: „... законодателят – поначало признавайки пълна доказателствена сила на самопризнанието (когато то е доброволно и достоверно), не позволява изграждането на обвинението и на присъдата само въз основа на същото самопризнание.“ Дали самопризнанието е пълно и достоверно може да се каже след като е проверено и оценено в рамките на цялата доказателствена съвкупност. Дотогава то е доказателство наред с всички останали – нито нещо повече, нито нещо по-малко (нито пълно, нито по-малко пълно) – доказателствената му сила се състои в това, че може да бъде подложено на такава проверка и оценка. Няма в този смисъл да има доказателствена сила едно извънпроцесуално „самопризнание“ (пред камерен агент, например), както и когато е изтръгнато чрез принуда.⁹⁸ Пак подчертавам, че доказателствената сила не може да се парцелира – на пълна и непълна. Авторът правилно заявява, че само върху самопризнание не може да се гради нито обвинението, нито присъдата. И това е така, защото не е подложено на проверка и оценка в рамките на цялата доказателствена съвкупност - т.е. доказателствената му сила не е реализирана, за да се стигне до извода дали е достоверно или не. И в този смисъл можем да кажем, че самопризнанието само по себе си е една негодност – и за изграждане на обвинение, и за постановяване на присъда. Пак повтарям, не можем да парцелираме доказателствената му сила – на една втора, на една четвърт и т.н. Казано метафорично, самопризнанието само по себе си е нула. И разпоредбата на чл.116, ал.1 НПК не е отзвук на формалната теория на доказателствата, в този смисъл.

Но, да продължа с П.Раймундов: „Разрешението цели да се премахне възможността за постановяване на осъдителна присъда само въз основа на самопризнание на обвиняемия, което е твърде опасно, когато самопризнанието е направено чрез използване на противозаконни методи и средства. Положението важи и когато самопризнанията са направени доброволно.“⁹⁹ За това става дума. Многовековният горчив човешки опит е показал, как чрез принуда (физическа или психическа), се изтръгват самопризнания от невиновни хора. По този въпрос е писано и говорено твърде много, за да се спирам на него в детайли. Крайният извод от този

---

⁹⁷ Пак там.

⁹⁸ За камерната агентура вж. Б.Рашков, цит.съч., с.57-60.

⁹⁹ П.Раймундов, цит.съч., с.16.

опит е, че самопризнанието е една негодност за градене само върху него както на обвинението, така и на присъдата. И това е една от основните ценности на цивилизования свят, наред с презумпцията за невинност. Само ще отбележа, че психическата принуда в много случаи е по-ефикасна за получаване на неверни самопризнания, от физическата. В това отношение съществува пряка връзка със СРС. Ако при едно подслушване са фиксирани факти от личния живот на лицето (което е един от органичните им недостатъци), които нямат нищо общо с престъпна дейност, но го злепоставят, възможно е то да бъде изнудвано с тях, за да направи неистинско самопризнание. Това е т.нар. „емоционален експеримент“ като елемент на т.нар. „конфликтно следствие“, но на този въпрос съм се спрял в друг свой труд.¹⁰⁰

Очевидно е, че разпоредбата на чл. 116, ал.1 НПК не само че не е отзвук (остатък) на формалната теория на доказателствата, а е нейн отрицател.¹⁰¹

П.Раймундов изброява и негативните положения, които се изключват от разпоредбата на чл.116, ал.2 НПК. Едно от тях според него е следното: „б)самопризнанието не всякога и безусловно е царица на доказателствата, а само когато е подкрепено и от други доказателства;“¹⁰² Щом самопризнанието е подкрепено от доказателствена съвкупност, се превръща в „царица“! Не ми е ясно какво е искал да каже авторът, но в него няма никакъв смисъл. Едно от обясненията е, че очарованието на „царицата“ е толкова дълбоко залегнало в правосъзнанието му, че не може да се отърве от него.

---

¹⁰⁰ И.Сълов, „Съдът – разследващ орган, обвинител или арбитър в наказателното производство“, Издателство за правна литература ФЕНЕЯ, 2002, с.101-119.

¹⁰¹ Според Н.Манев разпоредбата на чл. 116 НПК е отзвук от т.нар. отрицателна формална теория на доказателствата, нейно рационално зърно: „Затова и науката и практиката понякога да се обръщат с лице към системата на формалните доказателства, за да се заимства от нея рационалното с цел намаляване на съдебните грешки, съдебния произвол. В този смисъл по действащия у нас НПК са предвидени законови правила-ограничения за самопризнанията на обвиняемия, показанията на анонимни свидетели и доказателствени материали, изготвени посредством специални разузнавателни средства /чл.чл. 116, ал.1, 124 и 177, ал.1/. Кодексът постановява обвинение и присъда да не могат да се основават само на такива доказателствени източници. Това до известна степен предварително принизява тяхната доказателствена сила, независимо от особеностите на отделното наказателно производство.“ Н.Манев, Теория на наказателното правораздаване, защитена дисертация за получаване на научната степен „доктор на юридическите науки“, София, 2014, с. 227. С това виждане не мога да се съглася, като подробно съм се аргументирал.

¹⁰² П.Раймундов, цит.съч., с.17.

След като разгледах основанията на забраната по чл.116, ал.1 НПК, ще се спра и на основанията на забраната по чл. 177, ал.1 НПК, защото те, според П.Раймундов са „коренно различни“. Той твърди, че първата забрана има основание, докато втората няма, дори нещо повече – явява се противоконституционна. „За изпълнението на задачата по чл.177, ал.1 НПК обективно не се налага въвеждане на забрана за постановяване на осъдителна присъда само въз основа на ВДС, придобити от СРС, защото по естеството си и по своята процесуална природа ВДС са доказателствено средство и тук проблемът е дали това доказателствено средство не е манипулирано, т.е. дали е автентично.“¹⁰³ П.Раймундов твърди, че по естеството си и по своята процесуална природа ВДС, придобити чрез използването на СРС са доказателствено средство. Като разкъсва обективно необходимата връзка между способа на доказване – СРС и ВДС. Там е работата, че нито СРС, нито ВДС са способ на доказване и доказателствено средство именно по своята процесуална природа. Природата им е на тайни способности на ОИД, с присъщите им органични недостатъци, които ги правят непригодни за доказателствена дейност с която се обосновава наказателна отговорност и които създават реална заплаха за правата и законните интереси на гражданите, на който въпрос многократно се спирах. Това, че законодателят ги имплантира механично в структурата на наказателнопроцесуалното доказателствено право не променя тяхната природа – те са и ще си останат чуждо тяло, и аз съм убеден, че с течение на времето законодателят ще стигне до същия извод.

Доказателственият процес, който се развива в наказателното производство е явен процес – устен, публичен, непосредствен, състезателен, с явни източници на доказателства, под контрола на системата на основните процесуални начала и на процесуалните гаранции. На този въпрос също многократно и аргументирано се спирах.

П.Раймундов продължава:“Този въпрос, обаче, възниква при всяко друго доказателствено средство и в тези случаи усилията се насочват към изясняване на въпроса за неговата процесуална годност, а не априори да се обяви недостатъчността в доказателствено отношение на същото доказателствено средство за постановяване на осъдителна присъда.“¹⁰⁴ Ще отбележа, че авторът говори само за доказателствено средство, като

---

¹⁰³ Пак там, с.20.

¹⁰⁴ Пак там.

игнорира обективнонеобходимата му връзка със способа на доказване – СРС. А именно способът на доказване – изброените в чл.172, ал.1 НПК оперативни тайни способности са СРС. И именно при тях могат да се извършват съответните манипулации. Вече се спрях на въпроса в кой случай опасността от прилагане на противозаконни средства и методи е по-голяма – дали при т.нар. конвенционални способности на доказване и съответните доказателствени средства, или при тайните оперативни способности. Да се поставя знак на равенство е очевидно некоректно. С нищо не допринася за тезите на автора, а тъкмо обратното. И показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност, и доказателствата събрани чрез СРС, сами по себе си са негодности, както и самопризнанието на обвиняемия само по себе си. Те са нули, метафорично казано. В основанията за обявяването им за такива няма никаква „коренна разлика“ – те са едни и същи.

Едва ли не драматично звучи следното заключение на П.Раймундов: „В резултат най-скъпо струващите доказателствени средства (придобитите от прилагането на СРС) в доказателствено отношение, съгласно чл.177, ал.1 НПК, се оказват процесуално ампутирани.“¹⁰⁵ Според автора, щом нещо е скъпо, значи е перфектно в доказателствено отношение. Без коментар...

Но вижданията на П.Раймундов не се изчерпват само с анализирания дотук. Те следват своята логика и завършват с очакван финал: „Очевидно е, че възможността за доказване с общите доказателствени средства е положение, което или съществува, или липсва към момента на разрешението за използване на СРС. Веднъж разрешени, СРС са фактическо и юридическо признание, че доказването е невъзможно по друг начин. Щом доказването е било невъзможно по друг начин при разрешението за използване на СРС, тази невъзможност обективно остава в преобладаващия брой случаи и след изготвянето на ВДС, придобити от СРС.“¹⁰⁶ Е, наистина авторът е надминал себе си. Щом веднъж съответният орган на досъдебното производство е стигнал до извода, че не може да се осъществи доказване с общите доказателствени средства, щом съответният съдия е потвърдил този извод и е дал разрешение за използване на СРС, оттук насетне доказване по общия ред

---

¹⁰⁵ Пак там, с.20-21.

¹⁰⁶ Пак там, с.22.

не може да има: „...тази невъзможност обективно остава в преобладаващия брой случаи и след изготвянето на ВДС , придобити от СРС.“ С други думи, оттук насетне в съдебната фаза на процеса придобитите чрез СРС доказателства не могат да бъдат подлагани на проверка и оценка с оглед на достоверността им с общите доказателствени средства, - не могат да се събират свидетелски показания, да се назначават и извършват експертизи, да се извършват огледи и следствени експерименти и т.н. – остава „обективната невъзможност“ чрез тях да се осъществи доказване. Просто съдът трябва да приеме установеното чрез показанията на свидетелите със запазена в тайна самоличност и чрез СРС и да постанови осъдителна присъда. Защото е изправен пред обективна невъзможност: „При тази хипотеза да се иска събирането на доказателства и чрез другите (общите) доказателствени средства, както това предвижда чл.177, ал.1 НПК, е равнозначно да се иска обективно невъзможното. Разумният закон, обаче, не може да иска невъзможното.“¹⁰⁷ Да не говорим за процесуалния стадий възобновяване на наказателни дела – такъв според П.Раймундов не може да има, защото е обективно невъзможен! Не виждам как по друг начин да се разбира казаното от П.Раймундов. Точно това е формалната теория на доказателствата, точно това е предустановената сила на доказателствата. Не знам дали авторът си дава сметка как сам се е опровергал. Точно разпоредбите на чл.116, ал.1 НПК, чл.124 НПК и чл.177, ал.1 НПК изключват формалната теория, изключват предустановената сила на доказателствата и са израз на основното процесуално начало на оценка на доказателствения материал по вътрешно убеждение – чл.14 НПК.

Ето поредният пример за некоректните разсъждения на П.Раймундов: „Парадоксът е очевиден и по никакъв начин необясним, особено когато и двете доказателствени средства по чл.177, ал.1 НПК, обявени за недостатъчни да се постанови осъдителна присъда, са допустими и напълно годни в процесуално отношение. Тогава възниква основателно въпросът, колко на брой следва да бъдат доказателствените средства при използване на СРС, за да е възможно постановяването на осъдителна присъда, т.е. волю-неволю попадаме в дебрите на формалната (предварително определена) сила на доказателствата, ...“¹⁰⁸ И аз волю-неволю трябва да заявя, че самият автор е попаднал в дебрите на собствените си алогизми и противоречия. В разпоредбата на чл.177, ал.1

---

¹⁰⁷ Пак там.

¹⁰⁸ Пак там, с. 21.

НПК е използвано множествено число – „специалните разузнавателни средства“, „показания на свидетели“. Законодателят е съвършено ясен, че само върху данни, събрани чрез СРС (независимо колко са на брой) и само върху такива данни и показания на свидетели с тайна самоличност (независимо колко са на брой), не може да се постанови осъдителна присъда. За какъв конкретен брой става дума, къде го е видял авторът в цитираната разпоредба?

И разумният законодател адмира вижданията на П.Раймундов, но творчески ги доразви, иновира ги, надгради ги, както се казва, на нови висоти. От разпоредбата на чл. 177, ал1 НПК заличи показанията на свидетели с тайна самоличност, а към разпоредбата на чл.124 НПК добави и показанията на свидетели с тайна самоличност служители под прикритие. И отвори широко портите сега вече наистина пред формалната теория на доказателствата , пред инквизиционната аритметика на Е.Салкова, на която се спрях по-горе.

И самопризнанието, и СРС и показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност, според Е.Салкова имат непълна доказателствена сила – не са пълно, на 100% доказателство. И се постави въпросът – щом осъдителна присъда не може да почива само върху самопризнание на обвиняемия, само върху доказателства събрани чрез СРС, само върху показания на свидетели със запазена в тайна самоличност (поради непълната им доказателствена сила), то може ли да почива само върху показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност и доказателства, събрани чрез СРС, или само върху самопризнание и показания на свидетели със запазена в тайна самоличност, или само върху самопризнание и доказателства, събрани чрез СРС, или върху трите заедно? Ако например доказателствената стойност на самопризнанието е 50%, на показанията на тайните свидетели е 25% и на доказателствата събрани чрез СРС е 25%, то трите заедно дават пълно доказателство. В този смисъл могат да се правят различни числови комбинации, до достигане на пълно (100%) доказателство. По свободно, несмушавано и неограничавано от нищо вътрешно убеждение, както някои магистрати разбират и интерпретират това основно процесуално начало. Ето това е формалната теория на доказателствата – по-добра илюстрация не би могло да има.

Но точката постави Конституционният съд с Решение № 10 от 2010 г., на което подробно ще се спра. Накратко казано, според Конституционният съд може да бъде осъден гражданин (подсъдим), само на основата на показанията на свидетел със запазена в тайна самоличност, когато той е и служител под прикритие, защото служителят под прикритие е СРС, но има и качеството на свидетел – източник на свидетелски показания. Ето я и съвкупността, ето го пълното доказателство. А върхът на всичко е, че съдът не знае самоличността му, т.е. имаме анонимен източник на доказателства!

И отново заявявам, нека компетентните и обективни читатели да си отговорят на въпроса, това ли са ценностите на справедливия, европейски наказателен процес. Като имат предвид и всичко случило се в горните отношения досега – какво показва процесуалната и обществената практика.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

ОТНОСНО НЯКОИ ЕКСПЕРТНО-ПОЛИТИЧЕСКИ (ИЛИ ПОЛИТИКО-ЕКСПЕРТНИ) ВИЖДЕНИЯ ПО ВЪПРОСИ НА НАКАЗАТЕЛНОТО НИ ПРОИЗВОДСТВО

§11 ОТНОСНО РЕШЕНИЕ № 10 НА КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ОТ 28 СЕПТЕМВРИ 2010 Г. (ОБН., ДВ, БР. 80 ОТ 12.10.2010 Г.)

Някои неща е по-лесно да се узаконят, отколкото да се извинят.

Шамфор¹⁰⁹

След всичко, което изложих за тенденцията към подмяна на наказателнопроцесуалната доказателствена дейност със способите и методите на ОИД, респективно даването на СРС (оперативни способности) на статут на способности на доказване (способи за събиране и проверка на

---

¹⁰⁹ Шамфор, Максими и мисли, характери и анекдоти, С., 1986 г., с.44.

доказателствен материал, процесуално-следствени действия), логично е да се постави и въпросът за доказателствената стойност на показанията на свидетели с тайна самоличност (вкл. и на служител под прикритие) и на данните(доказателствата) събрани чрез прилагане на СРС като способ на доказване.

Изключително показателни в това отношение са мотивите на Конституционния съд в Решение № 10: „2.По твърденията за противоконституционност и несъответствие с международните договори, по които България е страна, на изменението на чл. 177, ал.1 от НПК.“¹¹⁰ Не от дребнавост, но все пак искам да отбележа, че названието на държавата ни е Република България... става дума за решение на Конституционния съд на Република България.

Първоначално се разсъждава за института „защита на свидетеля“, като се посочва една от възможните форми на защита – запазване в тайна на неговата самоличност, чл. 123, ал.2, т. 2 НПК. Посочва се, че показанията на такъв свидетел се включват в доказателствения материал чрез разпит, проведен по съответния ред. Обръща се внимание и на специалните правила на чл. 141а НПК, когато свидетелят със запазена в тайна самоличност е служител под прикритие. И тук искам да направя първото уточнение – служителят под прикритие, за разлика от нормалния свидетел (който е само гражданин), е и СРС – чл. 172, ал. 1 НПК, т.е. в лицето на един и същи индивид се кумулират две качества – СРС и свидетел със запазена в тайна самоличност.

По-нататък Конституционният съд казва: „Процесуалният закон третира специалните разузнавателни средства като самостоятелен способ за събиране на доказателства при разследване на ограничен кръг от тежки умишлени престъпления. Характерно за тях е, че чрез технически средства и оперативни способности се навлиза в личната сфера на контролираните лица. Засягането на граждански права, ползващи се с конституционна защита (чл.32-34 от Конституцията) и международно признание (чл. 8 КЗПЧОС и чл. 17 МПГПП), налага използването на специалните разузнавателни средства само субсидиарно на другите способности за доказване – „ако съответните обстоятелства не могат да бъдат установени по друг начин

---

¹¹⁰ Решение № 10, София, 28 септември 2010 г. по конституционно дело № 10 от 2010 г., съдия докладчик Румен Ненков /Обн., ДВ, бр. 80 от 12.10.2010 г./ . Всички цитати от решението са направени по сайта на Конституционния съд на Република България.

или установяването им е свързано с изключителни трудности“ (чл. 172, ал.2 от НПК).“ Казаното поначало е правилно, защото насочва, макар и крайно недостатъчно, към органичните недостатъци на СРС, и обръща внимание на техния субсидиарен характер по отношение на другите способности на доказване – чл. 172, ал.2 НПК. Законодателят разумно е признал, че СРС са нещо потенциално опасно за справедливия наказателен процес. Ако не беше така, щеше да ги равнопостави на останалите способности.

По-нататък се разсъждава за съдържанието на понятието СРС: „Разпоредбите на чл. 172, ал.1 от НПК и чл.2, ал.3 от Закона за специалните разузнавателни средства (ЗСРС) посочват изчерпателно оперативните способности, които наред с техническите средства съставляват елемент на понятието „специални разузнавателни средства.““ Без да засягам тук този въпрос, ще отбележа, че техническите средства са просто, така да се каже, едно „оръдие на труда“ в ръцете на съответния орган, който прилага оперативните способности (способности на ОИД – чл.140, ал.1 ЗМВР) - те са същинските СРС.¹¹¹

„По силата на действащата и сега разпоредба на чл. 124 от НПК обвинението и присъдата не могат да се основават само на показанията на свидетели с тайна самоличност, включително и на служители под прикритие. До влизането в сила на ЗИДНПК чл. 177, ал.1 от НПК изключваше възможността обвинението и присъдата да се основават само на данните от специални разузнавателни средства, както и само на тях и на показанията на свидетели с тайна самоличност. След въвеждането на оспореното с исканията изменение е запазена забраната за поддържане на обвинението и постановяване на осъдителна присъда само въз основа на съвкупност от специални разузнавателни средства, но е отпаднала изричната забрана по отношение на съчетанието между данни от специални разузнавателни средства и свидетели с тайна самоличност.“

И тук поставям следния въпрос: защо законодателят е въвел забраната по чл. 124 НПК, след като е употребил множествено число, т.е. имаме множество свидетели, които по реда на НПК са дали свидетелски

---

¹¹¹ Вж. по въпроса Б.Рашков, Специални разузнавателни средства, София, 2010 г., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 72 и Г.Маринова, Разследване чрез служител под прикритие – кой и как разрешава провеждането му в Република България и в Съединените американски щати, Правна мисъл, кн. 4, 2007 г., с. 67.

показания чрез които са възпроизвели процесуално релевантни факти, от които в тяхната съвкупност – проверени и оценени както по отделно, така и като цяло, би следвало да може да се направи безспорен извод ? Ето отново какво казва в този контекст Конституционният съд: „Полагайки основите на справедливия наказателен процес, Конституцията неслучайно се въздържа да придаде различна сила на отделните видове доказателства и доказателствени средства или да установи такива с предварително определена сила. Единственото изключение е предвидено в разпоредбата на чл. 31, ал.2, която не допуска осъждане само въз основа на направено самопризнание. Този подход е оправдан, защото чрез него, от една страна, се намалява рискът от съдебна грешка, базирана например на поемането на чужда вина, а от друга – във всички останали случаи се съхранява правомощието на съдебните органи, най вече на съда, да вземат решение по вътрешно убеждение, основано на обективно, всестранично и пълно изследване на всички обстоятелства по делото, без да са ограничени от доказателства с предварително определена доказателствена стойност, включително да са обвързани от предварително разграничение на доказателства с по-голяма сила от доказателства с по-малка сила. Видът и особеностите на използваните процесуални средства за доказване не могат формално, по изкуствен начин да предрешават дали някои от тях заслужават повече доверие, а други – по-малко. Според Конституционния съд това разбиране е в интерес на доброто правосъдие и съответства на здравия разум, защото рискът от манипулиране на вещественно доказателствено средство (видеозапис, звукозапис, фотоснимка и т.н.), изготвено по реда на специалните разузнавателни средства, е сходен с риска от манипулиране на всяко друго аналогично по характер вещественно доказателство. Същото важи и за свидетелските показания, тъй като без цялостен анализ на събрания доказателствен материал не би могло отнапред да се приеме различна степен на достоверност на свидетеля с тайна самоличност в сравнение с всички останали свидетели.“ Обръщам внимание на следните два момента: „Видът и особеностите на използваните процесуални средства за доказване не могат формално, по изкуствен начин да предрешават дали някои от тях заслужават повече доверие, а други – по-малко.“ и „Същото важи и за свидетелските показания, тъй като без цялостен анализ на събрания доказателствен материал не би могло отнапред да се приеме различна степен на достоверност на свидетеля с тайна самоличност в сравнение с всички

останали свидетели.“ Но законодателят с разпоредбата на чл. 124 НПК прави точно това – отнася се с недоверие към тайното наказателно производство, при което системата на основните начала е грубо нарушена, отнася се с недоверие към анонимните източници на доказателства, чиято самоличност не знае дори съдът, който разглежда и решава делото, както посочих в предишното си изложение. И точно в това отношение личи все още здравият разум на законодателя. Изводът е, че сами по себе си показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност са негодно средство за разкриване на обективната истина и за защита на правата и законните интереси на гражданите. А никога, както в НПК, така и в теорията, не е имало забрана обвинението и присъдата да се основават само върху показания на свидетели – на нормални свидетели, така да се каже.

Самият Конституционен съд подкрепя това твърдение, като си противоречи, разбира се. В цитираното по-горе твърди, че „... не би могло отнапред да се приеме различна степен на достоверност на свидетеля с тайна самоличност в сравнение с всички останали свидетели.“, а по-нататък твърди следното: „На тази основа няма основание за изключване на допустимостта на разпита на свидетел, чиято самоличност остава в тайна за страните на защитата. В този случай обаче обвиняемият наистина е ограничен във възможността да установява, че свидетелят не е надежден и показанията му не са достоверни.“ Именно. Явяват се ненадеждни сами по себе си. Защото при получаването им тотално са нарушени основни начала на наказателното производство – непосредственост, устност, право на защита, изобщо подкопана е цялата система на основните начала. И едва ли е необходимо да обяснявам тяхното значение за разкриване на обективната истина и за защитата на правата и законните интереси на гражданите, или казано с други думи – за осигуряването на справедлив наказателен процес.¹¹²

---

¹¹² Направил го е изключително прецизно, пространно, задълбочено и научно обосновано С.Павлов, Наказателен процес на Народна Република България, София, 1979 г. И до днес, като се имат предвид новите икономически, политически и обществени отношения, цялата неопределеност, противоречивост и еkleктичност на законодателната уредба на наказателното ни производство, казаното от него не само че не е опровергано, но тъкмо напротив – потвърди се неговата правота, в условията на безкомпромисна проверка. Оставено ни е едно безценно теоретично наследство, и вместо да го развиваме, да го обогатяваме, да го коригираме, когато това е необходимо, ние близо четвърт век се опитваме да го съсипем.

И с какво се „компенсира“ това, според Конституционния съд: „Такава необходима компенсация е прилагане на правилото показанията на тайните свидетели да бъдат подкрепени от други, различни по вид доказателства, като предпоставка за постановяване на осъдителна присъда.“ И така стигаме до тези „други, различни по вид доказателства“, в случая до тези, събрани чрез прилагането на специални разузнавателни средства.

Отново, както и при показанията на тайните свидетели, ще се спра на въпроса дали специалните разузнавателни средства, сами по себе си, са годни да осигурят достоверни доказателства – защото законът отново забранява и обвинението и присъдата да се основават само на данните от специални разузнавателни средства – чл. 177, ал.1 НПК.¹¹³

Да видим какво казва по въпроса Конституционният съд: „... защото рискът от манипулиране на вещественно доказателствено средство (видеозапис, звукозапис, фотоснимка и т.н.), изготвено по реда на специалните разузнавателни средства, е сходен с риска от манипулиране на всяко друго аналогично по характер вещественно доказателство.“ Не ми е ясно защо се смесват две различни понятия на наказателнопроцесуалното доказателствено право – веднъж се говори за вещественно доказателствено средство, а след това за вещественно доказателство, и то аналогично по характер. Какво му е аналогичното?!¹¹⁴ Едното е процесуално-технически способ за възпроизвеждане на релевантни факти – чл. 105, ал.1 НПК, другото е предмет „ex natura“ – чл. 109 НПК. Това са разнопорядкови понятия. Затова ще разсъждавам само по отношение на веществени доказателствени средства изготвени в резултат на прилагането на специални разузнавателни средства, и на веществени доказателствени средства, изготвени по нормалния процесуален ред. КС твърди, че рискът от манипулации при едните и при другите бил сходен. Нека видим дали е

---

¹¹³ Интересното в този текст е, че законодателят употребява думата „данни“ а не „доказателства“, което е многозначително и отново доказва недопустимото смесване между оперативно-издирвателна дейност и наказателнопроцесуална доказателствена дейност, на който въпрос многократно се спирам.

¹¹⁴ На въпроса за основната разлика между доказателства и доказателствени средства се е спрял С.Павлов, цит.сч., с. 374-376. Обосновавайки тази разлика, той казва следното: „Пред вид на това не е възможно и единното им третиране. Разглеждането на доказателствата и доказателствените средства по един и същ начин, сиреч като тъждествени по своята природа институти, означава пренасяне на правила, които важат и могат да намерят приложение само за едните (например само за доказателствените средства) към другите (доказателствата) и обратно. В резултат се идва до основно неправилни изводи и твърдения, до дълбоки и недопустими грешки в теорията на доказателственото право, в съдебната и следствената практика.“ Пак там, с. 376. Точно това е направил КС със своите „анalogии“.

така. Веществените доказателствени средства, в резултат на прилагането на специални разузнавателни средства, се изготвят при условията на конспиративност – чрез негласни (тайни) способности и средства.¹¹⁵ Лицата, които експлоатират специалните разузнавателни средства по смисъла на НПК са специалисти –технически помощници – чл. 126, ал. 2 НПК. Това следва от включването на специалните разузнавателни средства в НПК като способ на доказване. Оттук следва по безспорен начин, че всичко свързано с тях следва да се подчинява на правилата на наказателнопроцесуалното доказателствено право. А специалистите-технически помощници подлежат на отвод – чл. 126, ал. 3 НПК. Материята на отводите е фундаментална за наказателното производство. Целта ѝ е да се редуцират всякакви зависимости, преки и косвени, които могат да „изкривят“ производството. Но самоличността на посочените лица е тайна. Как ще се провери дали те са непредубедени и незаинтересовани, пряко или косвено, от изхода на делото? Никак! Каква е гаранцията, че няма да манипулират? Да не забравяме, че те са органи на изпълнителната власт. А какви са способите за манипулиране няма смисъл да изброявам – те са многобройни, зависят от „творческото въображение“ на съответния орган, зависят от степента и източниците на неговата предубеденост и заинтересованост и т.н. Могат да бъдат както елементарни, така и твърде перфидни. А за основните начала на наказателния процес няма какво и да говорим – тях просто ги няма.

Точно по обратния начин стоят нещата при изготвянето на веществените доказателствени средства по нормалния процесуален ред, под режима и контрола на системата на основните начала. Няма защо тук да го описвам, той достатъчно ясно е отразен в съответните разпоредби на НПК – чл. 238, 239, 240, 241 и др.

И да се твърди, че рискът от манипулиране при двата режима е сходен, просто е некоректно.

Но да продължа: „Веществените доказателствени средства изготвени или събрани по реда за специалните разузнавателни средства, на общо основание, така както всички останали веществените доказателствени средства, подлежат на оспорване и проверка за достоверност в хода на състезателното съдебно следствие. Те могат да бъдат оборвани чрез

---

¹¹⁵ Вж. по въпроса Б.Рашков, цит. съч., с.54-56.

допустимите процесуални средства и способности за доказване. Според Конституционния съд в такава ситуация положението на защитата не се отличава съществено от положението, в което би се намирала, ако трябваше да оборва всяко друго вещественно доказателствено средство.“ Отличава се, и то съществено, по посока на невъзможност за проверка в хода на изготвянето им и по отношение на органите, които са ги изготвили, както и проверка след изготвянето им, защото всичко е тайно. По-горе се спрях на тези въпроси. Така че няма защо Конституционният съд да се позовава на състезателното съдебно следствие. Не може да има състезателност, когато една от страните играе с белязани карти, ако мога така да се изразя.

„Наистина, при прилагането на специалните разузнавателни средства обикновено се създават материални носители на информация без знанието и съгласието на контролираното лице, но не по различно е положението и при оставянето на следи върху всякакви други предмети, които биха могли да бъдат ползвани като веществени доказателства.“ Отново се сравняват разнопорядкови понятия – явно това е рецидив в аргументацията на Конституционния съд. Понятието „следа“ е криминалистическо понятие.¹¹⁶ Тя не се създава съзнателно и целенасочено от извършителя на престъпното деяние или от друго лице (освен ако не се цели заблуждаване на съответните органи), още повече без знанието и съгласието на лицето – лицето не може да иска съгласие от себе си да оставя следи. Докато специалните разузнавателни средства се прилагат съзнателно и целенасочено и изготвянето на веществени доказателствени средства също е съзнателен и целенасочен процес, извършван в условията на тайна, в хода на който са възможни манипулации.

Изобщо паралела, който Конституционният съд прави по отношение на изготвянето на веществени доказателствени средства чрез прилагане на специални разузнавателни средства и веществените доказателства с идеята, че рискът от манипулации е сходен, и че защитата в стремежа си да ги оспори е в аналогично положение в двата случая, според мен е неуместен и не убеждава.

И в контекста на манипулациите (има пред вид използването на специални разузнавателни средства като способ на доказване), ето още

---

¹¹⁶ Вж. по въпроса Ц. Цеков, Криминалистика, София, 1998 г., Издателска къща СИЕЛА, с. 107-110, както и Й. Кунчев, Криминалистика: престъпление, отражение, познание, София, 2000 г., с. 182-194.

едно интересно виждане на Конституционния съд: „Задължението на държавите – страни по КЗЧПОС и МПГПП, за въвеждане на ефективен режим на предварителен, текущ и последващ контрол върху специалните разузнавателни средства се основава не толкова на подозрението, че обвързаните с прилагането им служители могат да манипулират материалните носители на информация, колкото на това, че тази дейност неминуемо е свързана с ограничаване от изпълнителната власт на индивидуални граждански права, признати както от Конституцията, така и от международните договори.“ Интересна мисъл, наистина..., показваща своеобразен талант да се замъгляват нещата. Искам да отбележа, че манипулациите не се свеждат само до въздействие върху материалния носител – това е най-елементарната форма. Прилагането на специални разузнавателни средства и изготвянето на веществени доказателствени средства е процес, в който по същество се използват способности на оперативно-издирвателната дейност, които се отличават със своята конспиративност, т.е. тайни способности, както вече отбелязах, и способите за манипулация са твърде разнообразни и в някои случаи твърде перфидни. И манипулациите не се извършват от изпълнителната власт като такава, тя е абстрактно понятие. Извършват се от нейните носители, от нейните конкретни органи, които ограничават индивидуалните граждански права – те могат да манипулират. И е актуален въпросът за контрола именно върху тях. Подозрението е насочено точно към тях.

Но да се върна на основния въпрос – защо чл. 177, ал.1 НПК забранява обвинението и присъдата да се основават само на данните от специалните разузнавателни средства. От приведените аргументи на Конституционния съд се остава с впечатлението, че по скоро се защитава обратната теза – имплицитно – говори се за сходни рискове, за еднакви възможности на защитата и т.н. Което едва ли е случайно – може би това е поглед към едно възможно бъдеще... Но аз в случая заставам зад актуалното мнение на законодателя – че само върху данните от специалните разузнавателни средства не може да се основава нито обвинението, нито присъдата – т.е. те са една негодност сами по себе си, както за разкриване на обективната истина, така и за защита на правата и законните интереси на гражданите, каквато негодност са и показанията на тайните свидетели, сами по себе си.

И стигаме до основния въпрос, до поантата – допустимо ли е обвинението и присъдата да се основават само на данните от специалните разузнавателни средства и на показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност – годна ли е такава съвкупност за разкриване на обективната истина и за защита на правата и законните интереси на гражданите? Образно казано, може ли от съвкупността на две негодности да се получи една годност, в указаната насока? Казано по друг начин – гарантира ли това справедлив наказателен процес по смисъла на ЕКЗПЧОС, гарантира ли европейската идея за защита правата на човека, отговаря ли на високите европейски стандарти в това отношение?

Какво казва по тези въпроси Конституционният съд: „Конституционният съд намира, че българското законодателство и след измененията в чл. 177, ал.1 от НПК, предвижда решения, които отговарят на установените от КЗПЧОС и МПГПП стандарти за справедлив процес при използването на специални разузнавателни средства. Действащата разпоредба на чл. 124 от НПК (изм. ДВ, бр. 32 от 2010 г.) съдържа изричната забрана обвинението и присъдата да се основават само на показанията на свидетели с тайна самоличност, включително и на служители под прикритие. Така са съобразени и нормативно възпроизведени разрешения, препоръчани в трайната практика на ЕСПЧ по чл. 6 от КЗПЧОС. Отделно, по силата на оспорената нова редакция на чл. 177, ал.1 от НПК обвинението и осъждането не могат да се основават само на данни от специални разузнавателни средства. Разследването чрез служител под прикритие е законово установен оперативен способ, който съставлява елемент на специалните разузнавателни средства. Затова посоченото ограничение би било приложимо и тогава, когато данните от разпита на служителя се подкрепят единствено от други специални разузнавателни средства. Следователно неоснователни са твърденията на вносителите на исканията, че действащото законодателство позволява осъждане само въз основа на съчетанието от показанията на служители под прикритие и данните от други, различни по вид специални разузнавателни средства.“ Тук Конституционният съд отново е направил едно главоломно смесване на свършено различни понятия, много ловко, но не съвсем. Смесени са по недопустим начин понятията „специални разузнавателни средства“ и „свидетелски показания“ – „... данните от разпита на служителя се подкрепят единствено от други специални разузнавателни средства.“ Данните от разпита на служителя под прикритие не са

специално разузнавателно средство, това са свидетелски показания на таен свидетел. Служителят под прикритие е специално разузнавателно средство, но неговите показания когато се разпитва като таен свидетел не са специално разузнавателно средство, те са гласно доказателствено средство – свидетелски показания. И е абсолютно необходимо да се направи това разграничение.

Но е смущаваща, дори бих казал направо е зловеща поантата в разсъжденията на Конституционния съд: „Наистина в изключително редки хипотези обвинението може да се е позовало само на съчетанието от показанията на свидетел (респ. свидетели) с тайна самоличност и данните от специални разузнавателни средства с абсолютно същия източник на информация (напр. при телефонно подслушване релевантни към предмета на доказване се оказват единствено изявленията на неизвестни за страните лица, като същите се разпитват и като свидетели с тайна самоличност.)“ Прекъсвам цитата, за да уточня – но тези неизвестни за страните лица, чиито изявления са релевантни към предмета на доказване и дават свидетелски показания като тайни свидетели могат да са служители под прикритие! Да не говорим, че тези лица не са неизвестни единствено на страните – те са неизвестни и на прокурора, и на съда, както посочих в предходното си изложение, но за сметка на това са известни на съответния орган на изпълнителната власт.

И следващата част от цитата: „В този случай в духа на практиката на ЕСПЧ по чл.6, т.1, изр. 1 от КЗПЧОС съдът не би следвало да постанови осъдителна присъда без други доказателства, подкрепящи обвинението. Посоченото изключение обаче не обуславя въвеждането на абсолютна законова забрана за осъждане на основата на комбинацията от свидетели с тайна самоличност и специални разузнавателни средства.“

Искам да споделя с читателите, че многократно прочитах, осмислях и анализирах цитираното, защото не можех да повярвам, че в решение на Конституционния съд може да се твърди подобно нещо. Казаното от Конституционния съд може да се обобщи по следния начин – не би следвало, но може! Или, казано на шега – имам мнение по въпроса, но не съм съгласен с него. Хем: „В този случай в духа на практиката на ЕСПЧ по чл.6, т.1, изр. 1 от КЗПЧОС съдът не би следвало да постанови осъдителна присъда без други доказателства, подкрепящи обвинението.“, хем: „Посоченото изключение обаче не обуславя въвеждането на абсолютна

законова забрана за осъждане на основата на комбинация от свидетели с тайна самоличност и специални разузнавателни средства.“ Т.е. духът на практиката на ЕСПЧ не го разрешава, но ние можем да си го позволим като изключение, „... в изключително редки хипотези... „ и няма защо да въвеждаме „... абсолютна законова забрана за осъждане на основата на комбинация от свидетели с тайна самоличност и специални разузнавателни средства.“ Да, защото ако се въведе такава абсолютна законова забрана, „изключително редките хипотези“ ще бъдат категорично изключени! И тогава духът на практиката на ЕСПЧ ще е доволен!

И кой ще определя кога са налице „изключително редки хипотези“, кой ще казва кой до бъде осъден по тях и кой не, на основата на какви критерии,¹¹⁷ към кого духът на практиката на ЕСПЧ ще е благосклонен, и към кого не?

С измененията на чл. 177, ал.1 НПК е създаден един репресивен процесуален институт, който при наличието на цитираното решение на Конституционния съд и при определена политическа конюнктура, ще бъде не „изключително рядка хипотеза“, а масова практика, след като се появи и съответната репресивна материалноправна норма – процесуалният механизъм вече е готов.¹¹⁸ Например, създава се следният престъпен състав от общ характер: „Който разгласи позорно обстоятелство за държавен или обществен деятел или му припише престъпление, се наказва с лишаване от свобода до шест години.“

Като се основавам на горепосочената логика на Конституционния съд – не би следвало, но може, мога да си представя и следните тълкувателни разсъждения: „Вярно е, че според разпоредбата на чл. 36, ал. 3 от НК „В Република България няма смъртно наказание.“ И такава не би следвало да се прилага. Но от друга страна, разпоредбата на чл. 74 от НК казва следното: „Президентът може чрез помилване да опрости изцяло или отчасти наложеното наказание, а смъртното наказание, доживотния затвор

---

¹¹⁷ Тук искам да помогна на КС, по отношение на критериите. Е.Трендафилова отдавна е намерила разрешение на въпроса, като препоръчва „творчески подход“ и „твърде подвижни критерии“. Е.Трендафилова, Промените в НПК от 1999 г., София, 2000 г., с.224-225, 228.

¹¹⁸ Това се е случило и с инквизиционната процедура, която първоначално е била насочена само по отношение на еретиците – „*inguisitio haereticae pravitatis*“, „... но се оказала толкова „ефикасна“, че с течение на времето започнало прилагането ѝ и по отношение на общите престъпления, а монарсите и църквата започнали да я използват като оръдие за упражняване на терор с цел укрепване на властта си.“ Вж. по въпроса И.Сълов, Съдът – разследващ орган, обвинител или арбитър в наказателното производство, Издателска къща „Фенея“, София, 2002 г., с. 60. Не правя пряка аналогия, разбира се, но логиката е една и съща.

без замяна и доживотния затвор – да опрости или замени.“ Смъртното наказание формално е премахнато през 1998 г., чрез цитираната разпоредба на НК. Но в разпоредбата на чл. 74 от НК е запазено, като се има предвид, че последното му изменение е от 2006 г. и едва ли може да става дума за недоглеждане на законодателя. Това съвсем не е случайно, то говори за истинската воля на законодателя – смъртното наказание формално е премахнато и не би следвало да се прилага, но в изключително редки хипотези може да се приложи.“ А наскоро, по време на теоретико-практически семинар чух, че съществува и криминологично понятие „изключителен престъпник“. Ето как нещата могат и „теоретично“ да се обосноват – щом има и „изключителни престъпници“, ще може в изключително редки хипотези да им се налага и смъртно наказание.

Учудващо е, как представител на наказателнопроцесуалната теория може да приема цитираното решение на Конституционния съд, и то абсолютно безкритично, едва ли не като някакъв еталон, и да го мултиплицира по този начин: „В тази връзка неотдавна бе изменена разпоредбата на чл. 177, ал.1 НПК (ДВ, бр.32 от 2010 г.), според която – „Обвинението и присъдата не могат да се основават само на данните от специалните разузнавателни средства“. До това изменение обаче обвинението и присъдата не можеха да се основават „само на данни от специалните разузнавателни средства, както и само на тях и на показания на свидетели с тайна самоличност“. В същото време, според чл. 124 НПК, обвинението и присъдата не могат да се основават само на показанията на свидетели с тайна самоличност. Очевидно, че по сега действащия режим обвинението и присъдата могат да се основават само на данни от специални разузнавателни средства и показания на анонимни свидетели.

Тази законодателна промяна дълго време бе оживено дискутирана в обществото ни. Спорът се реши от Конституционния съд, който обяви, че разпоредбата на чл. 177, ал.1 НПК в новата ѝ редакция не е противоконституционна (Решение № 10 от 2010 г.).“¹¹⁹

И с какво завършва разглежданата част от решението на Конституционния съд: „На основата на гореизложеното Конституционният съд достига до заключението, че наред с липсата на конституционно изискване, което да изключва възможността за поддържане на обвинение и

---

¹¹⁹ М.Чинова, Досъдебното производство по НПК. Теория и практика, Сиела Норма АД, София, 2013 г., с. 653.

осъждане на основата на съвкупност от данни от показанията на свидетели с тайна самоличност и специални разузнавателни средства, такъв стандарт не е установен и с влезлите в сила за страната международни договори - КЗПЧОС и МПГПП. Затова и искането за установяване на несъответствие следва да бъде отхвърлено като неоснователно.“

Конституционният съд приписва и на Конституцията на Република България, и на ЕКЗПЧОС, и на МПГПП, и на ЕСПЧ, че не забраняват осъждане само върху съвкупност от показанията на тайни свидетели и специални разузнавателни средства, че няма такъв стандарт, че това е справедливият наказателен процес. Позволявам си да не се съглася. Този извод не е в духа на Европейската идея, той я дискредитира... на наша почва. Той по скоро е в духа на Николай Еймерик, на Бернар Ги, на Томас Торквемада, на Шпренгер и Инститорис, на „Malleus maleficarum.“¹²⁰

Свършено умишлено не се спирам на случилото се през последните четири години, в контекста на разглежданата материя. Нека читателят си зададе съответните въпроси и си даде съответните отговори.

Обсъжданият въпрос има продължение. Могат ли обвинението и присъдата да се основават само на самопризнанието на обвиняемия, на показанията на тайни свидетели и на доказателства, събрани чрез прилагането на специални разузнавателни средства? Моят отговор е – категорично не! Логиката на аргументите ми е същата. Както две негодности не правят една годност, така и три негодности не правят една годност, когато целта е разкриването на обективната истина и защитата на правата и законните интереси на гражданите – т.е. справедлив наказателен процес. Или, ако използвам една математическа метафора – както две нули не правят единица, така и три нули не правят единица.

Според мен, този въпрос следва законодателно да се реши, чрез императивна норма, която да не позволява каквито и да било тълкувания в ущърб на справедливия наказателен процес. Тя трябва, „de lege ferenda“ да се постигне чрез създаването на нова алинея трета на чл. 116 НПК, със следното съдържание: „(3) Обвинението и присъдата не могат да се основават само на самопризнанието на обвиняемия, на показанията на свидетели със запазена в тайна самоличност и на доказателства, събрани

---

¹²⁰ Посочените лица са средновековни инквизитори, автори на наръчници на инквизитора, а „Malleus maleficarum“ е такъв наръчник. Вж. по въпроса И.Сълов, цит. съч.

чрез прилагането на специални разузнавателни средства.“ Като се възстанови и старата редакция на чл. 177, ал.1 НПК.

Ще бъда наистина удовлетворен, ако по категоричен начин, с неопровержими научни аргументи, се докаже, че горните ми разсъждения са резултат от неразбиране на най-дълбоката същност на решението на Конституционния съд, на неправилни интерпретации, на неразбиране на същността на Европейските стандарти и на справедливия наказателен процес. Че са резултат от непроумяването, че осъждането само върху съвкупност от показанията на тайни свидетели и специални разузнавателни средства всъщност е най-висок Европейски стандарт, за да се поправя ...

По-горе споменах „духа на Европейската идея“, а Д.Рифкин¹²¹ говори за „Европейската мечта“, и може би е по-точен. „Новоизлюпващата се Европейска мечта е израз на най-добрите стремежи на човечеството за по-добро бъдеще. Светът възлага надеждите си на едно ново поколение европейци. Това натовазва европейския народ с особена отговорност от типа, който нашите бащи и майки основатели сигурно са усещали преди повече от двеста години, когато останалият свят е гледал към Америка като към фар на надеждата. Надявам се вярата ни да не бъде излъгана.“¹²² Много мечти са били излъгани.¹²³

Правилно Конституционният съд се позовава на практиката на ЕСПЧ, защото Съдът е гарант (може би най-важният), че Европейската мечта няма да бъде излъгана. Искам да споделя с читателите някои мой виждания за тази практика, без каквито и да било претенции – ръководя се само от логиката и здравия разум. Имам предвид най-вече т.нар. „Доктрина за свобода на преценка“.¹²⁴ „В националното право на различните договарящи държави не може да бъде намерено единно европейско понятие за морал. Схващанията, отразени в съответните закони във връзка с изискванията на морала, се менят по време и място, особено в нашата ера, белязана от бързо и широкообхватно развитие на мненията по

---

¹²¹ Джереми Рифкин, Европейската мечта, ИК „Прозорец“ ЕООД, 2005 г.

¹²² Пак там, с. 14.

¹²³ Как например един човек със здрав разум да приеме поредната новина от Брюксел /ако не се лъжа, от някаква структура на ЕК/ - за забрана на детските приказки? Подобни индивиди са убили не една мечта, може да убият и тази.

¹²⁴ П. ван Дайк Г.Й.Х. ван Хууф, Европейската конвенция за правата на човека – теория и практика, Фондация Български адвокати за правата на човека, София, 2000 г., с. 76-89.

въпроса.¹²⁵ По-нататък авторите говорят за „Променливият обхват на свободата на преценка“, като се спират на т.нар. от тях „променливи, които влияят върху обхвата на свободата на преценка“: „Всяка променлива има относителна стойност. В някои случаи имат значение повече фактори; понякога те са в една и съща посока (например широка свобода), а понякога – не. Тези фактори могат взаимно да се подсилват или уравновесяват.“¹²⁶ И накрая: „Взаимодействието между факторите на свободата на преценка прави много трудни предвижданията как Съдът ще реши въпроса за тази свобода в определено дело, особено когато променливите са в различна посока. В такива случаи решението колко свобода да бъде предоставена на националните органи зависи от тежестта, която Съдът придава на различните изтъкнати фактори (които между другото могат да подлежат и на различна преценка), а този избор в крайна сметка се опира върху оценъчно решение на Съда и отделните съдии в него.“¹²⁷ Точно така – става дума за апробативна оценка – оценката за добро и зло. А в основата ѝ стои съответна ценностна система. Доколкото ми е известно, не съществува „Морален кодекс на строителя на Обединена Европа“ – за което говорят и цитираните автори. Върху оценката влияние оказва и съотношението на политическите сили в Европейския парламент, разбиранията за демокрация и суверенитет на отделните държави, разбиранията за свобода на пазара и за ролята на държавата и т.н. В това отношение динамиката е изключителна. Някои съдии например може да споделят възгледите за демокрация на Ото Допенхойер, посочени в цитираната книга на Илия Троянов и Юли Цее.

Казаното има пряко отношение към проблема дали е допустимо обвинението и присъдата да се основават само на показанията на тайни свидетели и на доказателства, събрани чрез прилагането на специални разузнавателни средства. В този контекст ще припомня някои разпоредби на Всеобщата декларация за правата на човека. „Член 10 Всеки човек има право, при пълно равенство, на справедливо и публично разглеждане на неговото дело, от независим и безпристрастен съд, за установяване на неговите права и задължения, както и за разглеждане на каквото и да е наказателно обвинение, предявено срещу него.“ Обръщам внимание на израза „при пълно равенство“. „Член 30 Нищо в тази декларация не може

---

¹²⁵ Пак там, с. 78.

¹²⁶ Пак там, с. 84.

¹²⁷ Пак там, с. 86.

да бъде тълкувано като предоставящо право на дадена държава, група или лице да се занимават с каквато и да е дейност или да извършват действия, насочени към унищожаване на правата и свободите, провъзгласени в нея.“ Аналогични текстове има и в Международния пакт за гражданските и политическите права – чл.5, чл. 14, т. 3. Можем ли да говорим за „пълно равенство“, когато обвинението разполага само с доказателства, събрани в условията на конспиративност (тайно), без обвиняемият и защитникът да имат възможност за какъвто и да било контрол в процеса на събирането им, и на основата на тази „съвкупност“ гражданинът да бъде осъден?

Но ако има решение на Съда по конкретно дело, че може, въпросът е какво следва от това. Европейски стандарт ли е, добра практика ли е, практика на Съда ли е, константна ли е тя? Както отбелязват цитираните по-горе автори: „Доктрината за „свобода на преценка“ се корени в националната практика на съдебния контрол върху действията на изпълнителната власт. Прилагането на доктрината има смисъл и в рамките на Конвенцията.“¹²⁸ Ще има ли и какви ще бъдат те, рефлексии върху НПК на Република България, върху българското наказателнопроцесуално доказателствено право, върху съдебната практика? Щом се признава годността за осъждане на посочената „съвкупност“, това означава, че на доказателствата, събрани чрез прилагането на тайни способности, се придава пълна равнопоставеност по отношение на доказателствата, събрани чрез прилагането на нормалните процесуални способности. И по тази логика би следвало от НПК да се премахнат разпоредбите на чл. 124, чл. 177, ал.1, както и изразът „... ако съответните обстоятелства не могат да бъдат установени по друг начин или установяването им е свързано с изключителни трудности.“ от разпоредбата на чл. 172, ал. 2 НПК. Натам ли ще вървим?

Влиянието на т.нар. „променливи“, посочени по-горе, води и до друг извод. Сигнал съм до заключението, че каквито и тези да се защитават (дори и взаимно изключващи се), поддръжниците им винаги се позовават на съответно решение на Съда в тяхна полза, а тези решения са постановени при „твърде подвижни критерии“, както посочих по-горе. Ако тези решения се използват като решителни аргументи, това води до една и практическа и теоретична всеядност, до неопределеност, до симетрия на опортюнитета.

---

¹²⁸ Пак там, с. 78.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Оценката в наказателния процес, София 1991, Висш институт – МВР, Редакционно-издателска секция, монография.
2. Съдът – разследващ орган, обвинител или арбитър в наказателното производство, Издателство за правна литература „Фенея“, 2002, монография.
3. Актуални въпроси на наказателния процес, Нова звезда, София, 2014, монография.